

BAŞLANGICINDAN BİTİŞİNE (2009-2016) TÜRK MEDYASINDA VE OKUR YORUMLARINDA KÜRT AÇILIMININ KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ

Sefa Mert GÜNEL*

ÖZET

Bu çalışma 2009 – 2016 yılları arasında gerçekleşen “Kürt Açılımı”na ilişkin medyada ve okuyucu yorumlarında meydana gelen değişmeyi karşılaştırmalı bir şekilde ortaya koyabilmek üzere yapılmıştır. Konu kabaca üç boyutta işlenmiştir. İlki Kürt Sorununun Türkiye’de ortaya çıkışı, ikincisi Türkiye’deki Kürt Açılımı tecrübesi ve son olarak üçüncüsü de Kürt Açılımı ile ilgili medyanın yaklaşımı ve okur yorumlarının ne yönde olduğu şeklindedir. Üçüncü aşama bu çalışmanın en özgün yönüdür ve bu aşamada, konuyla ilgili olarak, Türk medyasında yer alan ilgili haberler, okuyucu yorumları ve köşe yazıları incelenmiştir. Bu amaç doğrultusunda 74 okuyucu yorumu ve 9 köşe yazısı ele alınmış, bunların yanında 6 ulusal gazetenin sürece ilişkin manşetlerine yer verilmiştir. Verilerin elde edilmesinde belgesel tarama yöntemleri kullanılmıştır. Yapılan çalışma sonucunda senelerdir çözüm arayışı içinde olan Kürt meselesine ilişkin başlayan Açılım Sürecine yönelik olarak medya ve okuyucuların ciddi bir destek verdiği ardından değişen siyasi iklim neticesinde ise bu desteğin giderek azaldığı gözlemlenmiştir. Bu değişim medyanın haberlerine, okuyucuların yorumlarına ve siyasilere söylemlerine de yansımıştır. Tüm bu değişimler karşılaştırmalı ve nesnel bir şekilde ele alınmış ve analiz edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kürt sorunu, Kürt Açılımı, Çözüm Süreci, Demokratikleşme Paketi.

COMPARATIVE ANYLISIS OF KURDISH OPENING FROM BEGININS TO THE END (2009- 2016)WHITHIN TURKISH MEDIA AND READER COMMENDS

ABSTRACT

This study was conducted to compare the changes in the media and readers' comments regarding the “Kurdish Opening” between 2009 and 2016 in a comparative manner. The topic is roughly studied in three dimensions. The first is the emergence of the Kurdish problem in Turkey, and secondly, Kurdish opening experience in Turkey; and thirdly, the media's approach to the Kurdish Initiative and the direction of readers' comments. The third stage is the most original aspect of this study and at this stage, related news, readers' comments and columns in the Turkish media are examined. For this purpose, 74 readers' comments and 9 column articles were handled, along with the headlines of 6 national newspapers. Documentary scanning methods were used to obtain the data. Documentary scanning methods were used to obtain the data. As a result of the study, it was observed that the media and readers provided serious support to the Initiative Process, which started for the Kurdish issue, which has been in search of a solution for years. This change was reflected in the news of the media, the comments of the readers and the discourse of the politicians. All these changes have been handled and analyzed in a comparative and objective way.

Keywords: Kurdish Issue, Kurdish Opening, Solution Process, Democratization Package.

GİRİŞ

Sosyoloji, tarih ve siyaset bilimi olmak üzere hemen hemen bütün sosyal bilimlerle ilişkisi olan etnisite ve şiddet üzerine yapılmış çalışmalar ele alındığında, etnik ve milliyetçi şiddet

---

* Sosyolog, KTÜ., Sosyoloji Bölümü Yüksek Lisans Öğrencisi. Trabzon/Türkiye,
E-posta adresi: mertgunel7@gmail.com, ORCID Number: 0000-0001-9327-2838
Araştırma Makalesi/Research Article.
Başvuru/Received: 01.07.2019
Kabul/Accepted: 14.07.2019

hakkında ayrı bir alanın olmadığı, üzerinde uzlaşmış temel soruların ve belirli bir araştırma yönteminin bulunmadığı görülür.

Osmanlı devletinin gerilemesini ve dağılmasını takip eden süreçte çıkan ulus-devlet inşası, ulusal kimliğin yeniden tanımlanması ve kurgulanması ile birlikte çoğunluk-azınlık ilişkilerinin belirlenmesi, etnik çatışmaya sebep olan toplumsal grupların belirgin hale gelmesini gözler önüne sermiştir.

Yaklaşık bin yıldır Anadolu’da Türklerle birlikte yaşamış ve hala yaşamakta olan ve sadece nispeten dil açısından ayırıcı niteliğe sahip olan Kürtlerin Türkiye’deki varlıkları günümüz dünyasında orta büyüklükteki bir güç olan Türkiye’ye karşı bir engelleme hareketine dönüştürülmeye çalışıldığı iddia edilmektedir.

Kürt Meselesinin çözüm odaklı en hareketli yılları daha önceki denemelerden ziyade 2009-2016 yılları arasında yaşanmıştır. Bu yıllar aynı zamanda doğal olarak en ciddi yapısal demokratikleşme adımlarının da atıldığı dönemi temsil etmektedir. Demokratikleşme adına söylemler arttıkça Cumhuriyet tarihi boyunca dokunulmazlar sınıfına giren başlıklara tekrar tekrar temas edilmeye başlanmıştır. Bu yılları ‘Açılım Süreci’nden ‘Çözüm Süreci’ne varılan bir dönem olarak da isimlendirmek mümkün olacaktır. Yıllar sonra, 2009 ile 2016 yıllarına baktığımızda muhtemel olarak bu yılları, Kürt Meselesini konuşur hale gelmekten çözüme iradesini oluşturma düzeyine varış dönemi şeklinde de hatırlamak akıllara kazınan önemli siyasal hareketlerden biri olacaktır

Medya, neredeyse her konuda bir bilgi akışı ile kitleleri etkilemekte ve kitlelerin fikirlerinin değişmesinde önemli bir rol icra etmektedir. Özellikle de siyasi ve duygusal yönden hassasiyeti olan konularda medyanın belirleyiciliği ve kitleler üzerindeki etkisi azımsanmayacak kadar fazladır. Hassasiyet düzeyi yüksek olan ve yıllardan beri süregelen kesin bir çözüme ulaşmayan ve üzerinde tam anlamıyla bir mutabakatın sağlanamadığı Kürt meselesi de Türkiye’nin hassas konuları kapsamına giren bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu hassas konuya ilişkin olarak sürecin yaşandığı süre zarfında Türk medyası konuya bir hayli ilgi göstermiştir. Medyanın sürece bu denli ilgi göstermesi de okurların ve izleyenlerin konuya ilgisini arttırmış ve konuyla alakalı yorumlarının icra edilmesine olanak tanımıştır.

Tüm bu bilgilerin ışığında genel olarak baktığımızda Türk medyasında ve okur yorumlarında açılım sürecine ilişkin birçok yorum ve haber yapılmıştır. Sürece karşı çıkanlar olduğu kadar bir o kadar da destekleyen bir kitle ortaya çıkmıştır. Gerek okuyucu yorumları, gerek gazete manşetleri gerek ise köşe yazarları bu konuya ilişkin birbirinden

farklı görüşler ortaya koymuştur. Fakat zaman ilerledikçe süreci etkileyen dinamiklerde meydana gelen değişimler ve ülkenin siyasal yaşamındaki hareketler sürecin gidişatını etkilemiştir. İliman bir ortamda başlayan süreç siyasal iklimde meydana gelen değişimler sonucunda sert bir hal almış bu sertlik siyasi liderlerin söylemlerinde, gazetelerde, okuyucu yorumlarında belirgin bir şekilde ortaya çıkmıştır.

Bu çalışmamızın amacı da teorik bilgi birikiminden hareketle açılımın başladığı ilk andan son ana kadar ortaya konulan söylemlerdeki farklılaşmayı, karşılaştırmalı bir şekilde objektif ve nesnel bir tavırla ortaya koymaktır.

Kürt Meselesi ve Devletin Politikası

Etno-politik sorunlar, ulus-devlet döneminin ayırt edici özelliklerinden biridir. Dünya üzerinde birçok devlet, etno-politik bir sorunla karşı karşıya kalmakta ve bu devletler kaynaklarının ve mesailerinin önemli bir bölümünü bu sorunları çözmek için harcamaktadır.

Türkiye de bir ulus-devlet olarak örgütlenmeye başladığı ilk günden itibaren etno-politik bir içeriğe sahip olan Kürt meselesi ile uğraşmaktadır. Çeşitli adlar altında (Doğu Sorunu, geri kalmışlık problemi, terör sorunu, vb.) bu meseleyi ortadan kaldırmak veya etkisini asgariye indirmek için yoğun bir çaba sarf etmektedir.

Kürt meselesinin birçok boyutu vardır. Sorunun çok boyutlu olması, maliyetin de ağır olmasını kaçınılmaz kılmaktadır. Bilhassa son 30 yıldaki çatışmalı dönem, sosyal, ekonomik, siyasi ve hukuki alanda önemli tahribatlara neden olmuştur. Bu sebeple Kürt meselesi, Türkiye'nin toplumsal barış ve istikrarının, ekonomik gelişmesinin ve demokrasisinin önündeki en büyük engellerden birisidir ve ivedilikle bir çözüme kavuşturulması gerekir.

Türkiye, PKK'nin silahlı mücadele vermeye başladığı 1984 yılından itibaren Kürt meselesini çözmek için iki hat izlemiştir. Birincisi, güvenlik hattıdır. Türkiye'de devlet, bu sorunu daha çok bir güvenlik sorunu olarak algılamıştır. Asayiş tedbirlerini artırarak, özgürlük alanlarını daraltarak ve gerektiğinde hukuk dışına çıkarak sorunu çözmeye çalışmıştır. Ama etnik kimlik talepleri içeren, sosyal ve siyasal bir temele sahip olan bir meseleyi sadece güvenlik önlemlerini çoğaltarak çözebilmenin imkânı yoktur. Bu da, sorunu daha da derinleşmesine neden olmuştur.

İkinci ise, kısmi ve sınırlı görüşme hattıdır. PKK'nin toplumsal bir tabana oturduğu 1990'lı yıllardan sonra devlet, PKK ile temas kurmaya çalışmıştır. Bu temaslar genellikle gizli ve

aracılar vasıtasıyla yapılmıştır. Bu yola ilk teşebbüs eden dönemin Cumhurbaşkanı Turgut Özal'dır. Özal'ın aracılarla başlattığı sürecin neticesinde PKK, 1993'te ilk kez ateşkes ilan etmiştir.

Özal'ın vefatından sonra iş başına gelen iktidarlar da PKK ile bir şekilde görüşmüştür. Daha sonra ortaya çıkan bilgiler, Süleyman Demirel'in, Necmettin Erbakan'ın ve Genelkurmay'ın PKK ile çeşitli düzeylerde irtibat kurduğunu teyit etmiştir.

Ak Parti'nin iktidara geldiği 2002'den beri en çok tartışılan konu şüphesiz "Kürt Açılımı" ya da "Demokratik Açılım" adını verdiği projedir. Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın ilk kez 12 Ağustos 2005 tarihinde Diyarbakır'daki konuşmasında dile getirdiği "Kürt Sorunu" ülke gündemini oluşturmuş ve tüm Türkiye'yi merak ve heyecan içinde bırakmıştır. (Kürt Sorununa Değişik Sesler, 16 ağustos 2005, <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/ShowNew.aspx?id=342595>, (10 Eylül 2013).

Başbakan'ın dile getirdiği bu sorun Güneydoğu dışında ilk başta tepkilere neden olmuştur. Ak Parti yönetimi, ilk başlarda "Kürt Açılımı" adını verdiği projeyi sonrasında yumuşatarak "Demokratik Açılım"a dönüştürmüştür. Bu süre içerisinde gündem çoğu kez değişmiş ve muhalefetin ısrarlarına rağmen herhangi bir şekilde iktidar tarafından bu açılımın içeriği konusunda herhangi bir açıklama yapılmamıştır. Bu sessizlik ve belirsizlik Temmuz 2009'a kadar sürmüş, sonrasında açılım ile ilgili gelişmeler ardı ardına gelmeye başlamıştır. Başbakan Erdoğan 23 Temmuz 2009'da yaptığı konuşmasında, "Kürt Açılımı'nı resmen başlattıklarını açıklamıştır. Suriye ziyareti öncesi Esenboğa Havalimanında yaptığı konuşmada açılımın adının ne olduğunun önemli olmadığını da belirten Erdoğan, "İster Kürt Sorunu deyin, ister Güneydoğu Sorunu, isterse Kürt Açılımı, ne dersek diyelim biz bu çalışmayı başlattık" diyerek hükümet olarak Kürt Açılımı ile ilgili ilk adımı attıklarını göstermiştir

Mevcut sürecin, geçmişteki görüşmelerden en önemli farkı, bu sürecin ilk defa nispi bir alenilik içinde yürütülüyor olmasıdır. Erdoğan "Bir çözüme ulaşmak için devlet görevlileri herkes ile görüşebilir" demiştir ve böylece Türkiye siyasetinde kamuoyunun bilgisi dâhilinde PKK ile görüşmelerin yapıldığı bir süreç başlamıştır.

Bu süreç ile birlikte "herhangi bir hükümet veya parti PKK ile görüşürse toplumdan çok ciddi bir tepki görür" tezi hükmünü yitirmiştir. Zira toplum, hükümete kayda değer negatif bir tepki göstermemiştir. Aksine süreç başladıktan sonra yapılan iki önemli seçimde (30 Mart Yerel Seçimler ve 10 Ağustos Cumhurbaşkanlığı Seçimleri) sürecin tarafları (AKP ve HDP), sürece mesafeli duran (CHP) ve sürece doğrudan karşı çıkan (MHP) partilere

nazaran kazançlı çıkmışlardır. Bu itibarla sürecin halk tarafından kabul edildiğini söylemek mümkündür.

Kürt Açılımını Başlatan Dinamikler

Çatışma içeren bir sorunda tarafları çatışmalardan diyalog ve müzakereye çeken iç ve dış birçok faktör olabilir. Türkiye'deki çözüm sürecini başlatan başlıca nedenleri üç maddede toplamak mümkündür:

1. 2011-2012 arasında yaşananlar, bir kez daha, bu meselenin silahla halledilemeyeceğini göstermiştir. PKK 2012'i "zafer yılı" ilan etmiş ve "devrimci halk savaşı" adını verdiği bir stratejiyi yürürlüğe sokmuştur. Ancak bu strateji halk nezdinde bir kabul görmemiş ve PKK çok sayıda kayıp vermesine karşın hedeflerine ulaşamamıştır. Diğer taraftan hükümet de, dağda askeri operasyonlarla PKK'nin belini kırmak, şehirlerde de hukuki ve siyasi operasyonlarla (KCK Operasyonları ve Davaları) PKK'nin elini ayağını kesmek ve hareket alanını daraltmak suretiyle PKK'yi bitirmeyi veya en azından marjinalize etmeyi amaçlamaktadır..

Ancak her iki taraf da amaçlarına ulaşamamıştır ve bu da onları görüşme masasına oturmak durumunda bırakmıştır.

2. Özelde Suriye'de ve genelde Ortadoğu'daki gelişmeler, Türkiye'de bir çözümü dayatmaktadır. Suriye Kürtlerinin en etkin örgütü olan PYD'nin PKK ile çok yakın bir irtibatı vardır. Dolayısıyla Türkiye'nin, içeride sulh ve sükûnu tesis etmeden, Suriye'deki Kürtlerle sağlıklı bir ilişki kurulabilmesinin imkânı yoktur. Ortadoğu'nun yeniden şekillendiği ve Suriye'deki yangının bölgenin tüm ülkelerini etkisi altına aldığı bir dönemde, Türkiye'nin hem iç bütünlüğünü koruması ve hem de bölgede etkin bir aktör olması, öncelikle Kürt meselesinin çözümünü zorunlu hale getirmiştir.

3. Türkiye'nin Kürdistan Bölgesel Yönetimi ile kurduğu ilişkilerin geldiği aşamada çözüm etkili olmuştur. Ekonomik ve siyasi münasebetlerin geliştirilmesi hem Türkiye'nin hem de KBY'nin lehinedir. Zira KBY, Irak merkez hükümeti ile iplerin kopması durumunda Türkiye gibi bir ülkenin desteğini arkasına almak istemektedir.

2.3. Akil İnsanlar Heyeti ve Önemi

Akil İnsanlar Heyeti, hükümet tarafından oluşturulan bir heyettir. Türkiye'nin yedi bölgesinde görev yapan yedi heyetin her birinin dokuz üyesi vardı. Heyetlerde sanat dünyasından önemli isimler, gazeteciler, akademisyenler, sivil toplum örgütleri, sendikalar

ve meslek kuruluşlarının temsilcileri yer almaktadır. Heyet üyeleri toplumdaki farklı eğilimleri, kesimleri ve siyasal pozisyonları temsil etmektedir. Heyetler yaptıkları çalışmalar ve hazırladıkları raporlarla süreci toplumsal gündemin merkezine taşıdılar. Kürt meselesinin en derinden etkilediği Güneydoğu Anadolu Bölgesi Heyeti'nin hazırladığı rapor, süreçle birlikte bölgede sosyal ve siyasal planda hangi yapısal değişikliklerin, ne şekilde meydana geldiğini gösteriyordu. Rapora göre, otuz yıl hâkimiyetini sürdüren savaş atmosferi, Güneydoğu'nun siyasi yapısına dair dört önemli sonuç doğurmuştu:

a. Kamusal alanı daraltmıştı.

b. Daralan kamusal alanda PKK, neredeyse, tek egemen haline gelmişti.

c. PKK haricindeki siyasi oluşumlar, kendi köşelerine çekilmiş ve sosyal alanda faaliyet göstererek ayakta kalmıştı.

d. Kimi örgütlenmeler PKK'yi örnek almışlar ve böylece dar ve homojen gruplar hiyerarşik temelde kurumsallaşmıştı.

Akil İnsanların tüm Türkiye'ye yayılan çalışmalarından dört genel sonuç çıkarılabilir:

Toplumun ağırlıklı bir çoğunluğu süreci desteklemiştir. Karşı karşıya bulunduğumuz sorunun silahla ve güvenlikle çözülemeyeceği düşünülmektedir. Sorun, salt bir "Kürt meselesi" olarak görülmemiş, sadece Kürtleri değil, çok farklı toplumsal kesimleri yaralayan bir yapısal sorun olarak ele alınmıştır. Her ne kadar Kürt meselesini konuşmak için yola çıkılmış olsa da, Akil İnsanlar Heyeti'nin toplantılarında bir tek bu mesele konuşulmadı; farklı sorunlar paylaşıldı, farklı talepler de dile getirilmiştir. Sonuçta bir kimliğe değil, tüm kimliklere yönelen bir demokratik reform programının herkesin yararına olacağı noktasına gelinmiştir. Tüm kesimleri kapsamına alan bir demokratikleşme hamlesi, hem ahlaken, hem de siyaseten olumlu bir adımdır. Ahlaken doğru; zira sorunlar arasında bir hiyerarşi kurulamaz, herkes en temel sorunun kendi sorunu olduğunu düşünebilir; siyasete düşen, bu talepleri karşılamaktır. Siyaseten de doğru; çünkü herkesin kimliğini tanıma ve güvence altına almayı hedefleyen bir demokratikleşme programı, herhangi bir kesime ayrımcılık yapıldığı iddiasının önünü keser ve sürece dönük toplumsal desteği yükseltir.

Genel olarak değerlendirildiğinde, Akil İnsanlar Heyetinin iki önemli işlevi yerine getirdiği söylenebilir:

a. Barış ve çözüm fikrinin toplumun tüm katmanlarında tartışılmasını sağladı. Ülkenin 81 vilayetinde, hatırı sayılır bir vakit, tüm gündem sürecin kendisi oldu. Toplumsal

kesimler, taraftarları ve karşıtlarıyla, süreci münakaşa ettiler, kendilerince olumlu ve olumsuz yönlerini masaya yatırdılar, birbirlerinin sınırlarını gördüler.

b. Akil İnsanlar Heyeti, toplum ile hükümet ve parlamento arasında bir nevi aracılık yaptı. Toplumun beklentilerini, korkularını ve taleplerini aldı, not etti, rapor haline getirdi ve hükümete sundu. Genel olarak toplumun barışa nasıl baktığının bir resmini çekti, hükümete izleyeceği siyaset hakkında önemli bir veri temin etti.

2014 Yerel Seçimleri ve Çözüm Süreci

30 Mart 2014'te yapılan yerel seçimlerin taşıdığı önem büyüktü. Hükümet karşıtı çevreler, bu seçimi bir güven oylamasına dönüştürdüler ve hükümetin başarısız olması halinde çekilmesi gerektiğini dillendirdiler. Ancak seçimler bekledikleri gibi sonuçlanmadı. AK Parti ve HDP' nin başarıyla çıktığı bu seçimler çözüm sürecine ilişkin iki mühim sonuç doğurdu:

Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde BDP/HDP ve AK Parti'ye dayanan iki partili siyasi yapı daha bir konsolide oldu. 2002 seçimlerinin ertesinde merkez sağ ve merkez sol partilerin tasfiye olmasıyla beraber, tüm Türkiye'de olduğu gibi, bölgedeki siyasi dengeler de değişti. 2004 ve 2007 seçimlerinden sonra AK Parti ve BDP'ye dayanan bir yapı belirginleşti. Önceki dönemlerde bölge siyasetinde önemli bir yer işgal eden partiler yerlerini kaybettiler ve zamanla erdiler. Onların seçmenleri AK Parti ve BDP'de toplandı, böylece bölge siyasetinde bu iki partinin önemi ciddi derecede arttı.

Bugün parlamentodaki dört partiden ikisinin, CHP ve MHP'nin, bölgedeki oy oranları ciddi oranda düştü. Politik kimliği itibariyle MHP için bu anlaşılabilir bir durumdur. Ama "ana-muhalefet" sıfatına sahip olan ve teorik olarak iktidar olma iddiası taşıyan CHP için bölgedeki durumu olumsuz bir tablo çizmektedir.

Halkın çözüm sürecine verdiği destek sandığa yansdı. Sürecin iki aktörü BDP ve AKP, sandıktan oylarını ciddi oranda arttırarak çıktılar. Halk hem Doğu'da hem Batı'da çözüm iradesini ortaya koydu. Doğu'da BDP ve AK Parti'ye yüzde 90'nın üzerinde bir destek vererek bu partilerin politikalarında somutlaşan çözüm perspektifini onayladığını gösterdi. Batı'da ise AK Parti, neredeyse her ilde oyunu bir önceki seçimi göre artırdı. Dolayısıyla demokratik bir çözüme yönelmesi halinde AK Parti'nin muhafazakâr-milliyetçi tabanından tepki göreceği ve oylarının düşeceği tezi –bir kez daha- çöktü.

Çözüm Süreci Yasasının Kabulü

Hükümet, 30 Mart'ta yapılan seçimlerden sonra süreci hukuki teminat altına alacak bir yasa tasarısını parlamentoya sundu. Genel Kurul'da HDP ve CHP'nin de desteğiyle bu tasarı yasalaştı. 10 Temmuz 2014'te kamuoyunda “Çözüm Süreci Yasası” olarak bilinen ama resmi adı “Terörün Sona Erdirilmesi ve Toplumsal Bütünleşmenin Güçlendirilmesine Dair Kanun” olan kanun kabul edildi. 16 Temmuz 2014'te Resmi Gazete 'de yayınlanarak yürürlüğe giren bu altı maddelik kanunun doğurduğu üç önemli sonuç vardı:

1. Bir buçuk yıldır fiili olarak yürütülen süreç hukuki bir zırha kavuşmuş oldu. Hükümet sorumluluğu üzerine aldı, parlamento ise sürecin yürütüleceği zemine dönüştü. Hukukileşme, siyaseti ve siyasi aktörleri de ön plana çıkardı.

2. Kanunun en önemli hükümleri “Uygulama, İzleme ve Koordinasyon” yan başlığını taşıyan ikinci maddesinde yer alıyor:

Uygulama, izleme ve koordinasyon

MADDE 2 – (1) Hükümet, çözüm süreci kapsamında aşağıdaki hususlarda gerekli çalışmaları yürütür.

a) Terörün sona erdirilmesi ve toplumsal bütünleşmenin güçlendirilmesine yönelik siyasi, hukuki, sosyoekonomik, psikolojik, kültür, insan hakları, güvenlik ve silahsızlandırma alanlarında ve bunlarla bağlantılı konularda atılabilecek adımları belirler.

b) Gerekli görülmesi hâlinde, yurt içindeki ve yurt dışındaki kişi, kurum ve kuruluşlarla temas, diyalog, görüşme ve benzeri çalışmalar yapılmasına karar verir ve bu çalışmaları gerçekleştirecek kişi, kurum veya kuruluşları görevlendirir.

c) Silah bırakan örgüt mensuplarının eve dönüşleri ile sosyal yaşama katılım ve uyumlarının temini için gerekli tedbirleri alır.

ç) Bu Kanun kapsamında yapılan çalışmalar ile alınan tedbirlere ilişkin kamuoyunun doğru ve zamanında bilgilendirilmesini sağlar.

d) Alınan tedbirlere ilişkin uygulama sonuçlarını izler ve ilgili kurum ve kuruluşlar arasında koordinasyonu sağlar.

e) Gerekli mevzuat çalışmalarını yapar.

Bu madde sürecin her kademesinde yapılacak olanları hukuki garanti altına alacak bir çerçeve oluşturmayı hedefliyor. Bu bağlamda yasa genel bir perspektif içerip hükümete oldukça geniş bir alanda yetkiler tanıyor. Hükümet bu kanuna dayanarak, yurt içinde ve yurt dışındaki kişi ve gruplarla görüşme yapabilecek, silahsızlandırma için yapılması

gerekenleri belirleyebilecek, silah bırakacak olan örgüt mensuplarının toplumsal entegrasyonu için gerekli tedbirleri alabilecek ve sürecin tamamlanması için siyasi, ekonomik, hukuki, kültürel ve psikolojik tüm adımları atabilecek. Böylesine genel bir yasal yetkilendirmenin hükümetin elini rahatlattığı ve güçlendirdiği çok açıktır. Çünkü hükümet bu yasaya dayanarak , ihtiyaç duyduğu her konuda düzenleme yapabilir.

3.Yasanın 4. Maddesi, süreçte görev alan kişilerin hukuki, idari ve adli olarak cezalandırılmayacağını hükme bağlıyor.

Kararlar ve yerine getirilmesi

MADDE 4 – (1) Bu Kanun kapsamında verilen görevler, ilgili kamu kurum ve kuruluşlarınca ivedilikle yerine getirilir.

(2) Kanunun 2 nci maddesinin birinci fıkrasının (a), (b) ve (c) bentleri kapsamındaki görevleri yerine getiren kişilerin bu görevleri nedeniyle hukuki, idari veya cezai sorumluluğu doğmaz.

Böylelikle, hukuki boşluk nedeniyle sürece katkı sunmaktan imtina edenlerin kaygılarının giderilmesi veya sürecin içinde aktif bir şekilde yer alanların endişelerinin bertaraf edilmesi hedefleniyor. Bu, özellikle kamu görevlileri için büyük bir önem arz ediyor. Zira söz konusu yasayla birlikte süreç bir “hükümet politikası” olarak tescil edildi. Bu da devlet kurumlarının kendi görev alanlarında çözüm sürecinde katkı verecek konuları belirlemelerini ve bu doğrultuda çalışmalar yapmalarını kolaylaştırdı.

Genel olarak değerlendirildiğinde, bu yasanın çıkması iki açıdan önemliydi: İlki, sürecin başından beri, PKK ve BDP/HDP tarafının temel talebi, yasal bir zeminin oluşturulmasıydı. Süreçteki ana temaları (silahsızlandırma, eve dönüş, entegrasyon) belirleyen ve süreci hukuken yere sağlam basar hale getiren bu yasayla PKK ve BDP/HDP tarafının öncelikli talebi kabul edilmiş oldu.

İkincisi, çözüm süreçlerinin başlangıçta de facto yürümesi, idari ve fiili adımlarla ilerlemesi normaldir. Ancak ilk aşamayı geçtikten sonra süreç, hukuken desteklenmeli ve güçlendirilmelidir. Çünkü negatif barıştan pozitif barışa geçebilmek için (yani çatışmaların olmaması halinden, çatışma nedenlerini ortadan kaldıran ve kalıcı bir barışı mümkün kılan bir hale geçmek için) birtakım kurum, norm ve usullere ihtiyaç vardır. Çerçeve yasa, işte bu kurum, norm ve usullerin oluşturulmasına ve yerleştirilmesine imkân verecektir.

Hükümet, çerçeve yasanın çıkmasını, sürecin “geri dönüşü olmayan bir yola girmesi” olarak niteledi. Sürecin koordinatörlüğünü yürüten Başbakan Yardımcısı Beşir Atalay’a

göre yasa, hem herkesi bağlayan bir niteliğe sahip olduğu, hem de akabinde daha fazla adım atılmasına fırsat yarattığı için çok mühimdi. Sürecin diğer tarafı da, yasanın çıkmasından duyduğu memnuniyeti açıkladı. Demirtaş, önemli bulduklarını ve herkesin bu konuda destek sunması gerektiğini belirtti. Öcalan ise yasayı “tarihi bir gelişme” olarak tanımladı.

Hükümet çözüm süreci yasasından sonra, 1 Ekim 2014’te “Çözüm Süreci Kurulu ve Kurumlararası İzleme ve Koordinasyon Komisyonlarının Kurulması’na ilişkin Bakanlar Kurulu Kararı’nı çıkarttı. Böylece gerek yasa ve gerek Bakanlar Kurulu Kararı ile, çözüm sürecine ilişkin usul ve esaslar düzenlenmiş oldu.

Cumhurbaşkanlığı Seçimleri Ve Çözüm Süreci

2007 yılında yaşanan “367 Krizi”nden sonra hükümet bir anayasa değişikliği gündeme getirmiş ve Cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesini öngören düzenleme referandumda kabul edilmişti. Abdullah Gül’ün görev süresinin bitmesinden sonra Türkiye’de halk ilk defa Cumhurbaşkanını kendi seçecekti. Türkiye tarihi için bir dönüm noktasıydı. Meclis’te grubu bulunan dört partinin bu seçimde izleyecekleri siyaset, hem kendileri hem de rakipleri için önemli sonuçlar doğuracaktı.

AK Parti ve HDP, liderlerini (Recep Tayyip Erdoğan ve Selahattin Demirtaş) aday gösterdiler. CHP ve MHP ise, bir nevi kaçak güreştiler, liderlerini sahaya sürmediler, bunun yerine üzerinde uzlaştıkları bir adayla (Ekmeleddin İhsanoğlu) seçime girdiler. Böylece Türkiye, 10 Ağustos’ta Cumhurbaşkanlığı için üç adayın yarıştığı bir seçim yaşadı.

Çözüm süreci, Demirtaş’ın adaylığında belirleyici bir faktör oldu. Süreç sayesinde silahlar devreden çıktığı, çatışma ve ölüm haberleri gelmediği için Demirtaş rahat bir çalışma yürüttü. Türkiye’nin her tarafına ve her kesimine seslendi. Merkez medyada daha fazla yer aldı, ilgi çekti, destek buldu. Önceleri Demirtaş ve partisini daima “hain”, “bölücü” gibi olumsuz kavramlarla anan medya, ilk defa bu hareketi olumlu kavramlarla tanıttı, Demirtaş’ın sempatik yönlerini ön plana çıkardı. Çözüm sürecinin sağladığı müsait ortam ve medya desteği, Demirtaş’ın oyun sahasını ve desteğini genişletti.

Seçimi Erdoğan (% 52) kazandı. Demirtaş ise temsil ettiği siyasi geleneğin 1991’den bugüne kadarki en yüksek oy oranına (% 9.8) ulaştı. CHP ve MHP’nin arkasında durduğu İhsanoğlu, seçimin tek kaybedeni oldu. Bu sonuçlar çözüm süreci için bir destek mahiyetindeydi. Gerek Erdoğan, gerek Demirtaş kampanyalarında sürece özel bir mana

atfettiler. Siyasetlerinin merkezine Çözüm Süreci'ni koydular ve seçildikleri takdirde sürecin bir barış ile neticelenmesi için ellerinden gelen çabayı göstereceklerini ifade ettiler. Bir nevi çözüm sürecinin kendisini halkın onayına sundular. Sonuçta Erdoğan ve Demirtaş'ın elde ettiği başarı, halkın sürece verdiği desteği bir kez daha gösterdi.

7 Haziran 2015 Genel Seçimleri Ve Kürt Açılımı

Birçok badireden geçen çözüm süreci 7 Haziran'da yapılan genel seçimler nedeniyle bir duraklama dönemi yaşadı. Dolmabahçe Mutabakatından sonra Hükümet'in süreci hızlandıracak adımlar atması beklenirken birden Cumhurbaşkanı Erdoğan devreye girdi ve bütün hava değişti. Erdoğan, Dolmabahçe'de yapılan ortak basın toplantısına da, izleme heyetinin kurulmasına da karşı olduğunu belirtti. Ona göre bu tür adımlar PKK'nin meşruiyet sahasını büyüteceği için çok tehlikeliydi ve bu adımlardan imtina edilmeliydi. Arkasından Erdoğan, 2011 seçimlerinden önce olduğu gibi, oldukça milliyetçi bir dil kullanmaya başladı. Meydanlarda "Kürt sorunu yoktur" dedi. Gazetecilere "Taraflar yoktur, masa da yoktur. Bunları kabul etmek devletin sonu olur" şeklinde açıklama yaptı. PKK ile Gülen Cemaati'ni hükümete ve Türkiye'ye karşı işbirliği yapmakla suçladı. Onun ifadeleriyle "terör örgütü ve paralel örgüt birlikte hareket ediyordu."

Erdoğan'ın bu siyasetine PKK ve HDP çok sert bir cevap verdi. PKK, silahsızlanma kongresini toplamaktan vazgeçtiğini duyurdu. HDP, Erdoğan'ı süreci sabote etmekle suçladı ve "Çözüm sürecinin hükmünü yitirdiğini" ifade etti. Meydanlardan AKP'den HDP'ye, HDP'den AKP'ye yönelik çok sert sözler sarf edildi.

Seçimlere AKP anayasayı değiştirecek bir çoğunluk elde etmek, HDP ise % 10 barajını aşmak hedefiyle girdi. Her iki parti de seçime hayati bir önem atfediyordu, bu nedenle çözüm süreci aşırı bir şekilde araçsallaştırıldı. Erdoğan, MHP'ye kayması muhtemel milliyetçi oyları korumak için milliyetçi bir dile sivrildi. HDP ise seçim barajını aşmak için belli kesimlerdeki Erdoğan karşıtlığına dayandı. Öyle ki, Erdoğan'ın başkanlığını engellemek ve AKP'yi iktidardan uzaklaştırmak HDP'nin bu seçimlerdeki en büyük vaadi oldu. Seçim, süreci zehirledi ve sürecin tarafları karşıt kamplara yerleştirdi.

Seçim sonuçları CHP ve MHP'de çok büyük bir değişiklik yaratmadı. CHP'nin oylarında bir miktar düşme, MHP'nin oylarında ise bir miktar yükselme oldu. Asıl büyük değişiklikler ise sürecin taraflarında yaşandı. AKP, tek başına hükümet kuracak çoğunluğunu kaybetti. HDP ise, büyük bir başarı sağlayarak barajı aştı ve 80 milletvekiliyle parlamentoya girdi.

1 Kasım 2015 Seçimleri Ve Kürt Açılımı

7 Haziran seçimlerinde tek başına iktidar çıkmayınca partiler arasında koalisyon hükümetinin kurulması için birtakım görüşmeler yapıldı. Fakat bu görüşmeler sonucunda bir uzlaşmaya varılamadığından dolayı koalisyon hükümeti kurulamadı ve anayasanın ön gördüğü seçim hükümeti kuruldu. Bu konuya ilişkin dönemin Başbakanı Davutoğlu “ Tüm partilerle görüştüm. Hiçbir partiyi siyasetin dışında görmek doğru değil.” beyanatında bulundu. Erken seçim kararı alındı ve hükümeti kurma yetkisi Cumhurbaşkanı Erdoğan’a verildi.

1 Kasım öncesi siyasi tablo ise kaotik bir ortamı gösteriyordu. 7 Haziran’ın olağan koşulları yerini Türkiye’nin daha önce görmediği türden bir hale evirilmişti. Artan terör ve şiddet eylemleri kamuoyunda genel bir korku havasının oluşmasına sebebiyet vermişti. Suruç’ta başlayan Ankara’da tavan yapan IŞİD terörizmi; PKK’nın terörist eylemlerinde verilen onlarca şehidin tüm Anadolu’da yarattığı derin acı ve üzüntü de toplumsal psikolojinin etkilenmesine yol açmıştı.

Tüm bu yaşanan olaylardan Kürt açılımı da nasibini almıştı. Erdoğan seçimlerden önce Kürt sorununun bittiğini, Dolmabahçe mutabakatını tanımadığını dile getirmişti. 11 Ağustos’ta da Kürt açılımının (Çözüm Sürecinin) buzdolabına kaldırıldığını açıkladı.

7 Haziran seçimlerinde 18 milyon 864 bin oy alan AK Parti, 1 Kasım seçimlerinde oy sayısını 23.2 milyona çıkardı. İstedikini alamasa da seçimde oylarını arttıran bir diğer parti CHP oldu. MHP ve HDP ise vekil sayılarında büyük bir düşüş yaşadı. Aynı şekilde oy oranlarında da ciddi düşüş yaşayan iki partiydi.

Sonuç itibariyle 2009 yılında başlayan Demokratik Açılım, Kürt Sorunu, Kürt Açılımı ya da Çözüm Süreci gibi birçok isimle adlandırılan Kürt meselesi başlangıçtaki ılıman barış ortamından eser kalmayan bir şekilde sonuçlandı. Siyasi söylemler, anlaşmalar, görüşmeler ve birçok uzlaşma hareketi siyasal bir söylem olmaktan ileri gidememiştir. Verilen sözler tutulmamıştır. PKK silahsızlanma adı altında fiili olarak bir çatışmasızlık durumu göstermese de Doğu ve özellikle Güneydoğu’da şehirleri adeta cephanelere dönüştürmüştür. Devlette bu yapılanmaya daha fazla kayıtsız kalamayarak bölgede operasyonlar başlatmıştır. Başlatılan operasyonlarda birçok hendek kapatıldı ve binlerce terörist etkisiz hale getirildi. Yaşanan olaylarda birçok askerimiz ve polisimiz şehit oldu. Hala daha operasyonlar devam etmekte ve bölgede yaşayan halkın huzuru için güvenlik

güçleri bölgede yer almaktadır. Tüm bu yaşanan süreçlerden sonra Kürt açılımı meselesi de bir süre daha raftan incek gibi gözükmemektedir.

Gazete Manşetlerinde Kürt Açılımın Karşılaştırmalı Analizi

Medyanın en etkili organlarından birisi basılı yayındır. Basılı yayınlarının da tirajı en yüksek olan türü gazetelerdir. Özellikle ülkemizde her kesime hitaben sayısız gazete mevcuttur. Birçok ülkede olduğu gibi Türkiye’de de siyasetin gazeteler üzerinde hatırı sayılır derecede etkisi vardır. Güç sahiplerinin güçlerini gazeteler üzerinden meşrulaştırması saklanmaz bir gerçekliktir.

Bu bağlamda hassas bir siyasi olgu olan Kürt meselesinin gazetelere yansımaları da büyük önem arz etmektedir.

İktidar Partisine Yakın Gazetelerde Kürt Açılımına İlişkin Manşetler

İktidar partisine yakın gazetelerin çoğunluğuna sahip olan yayın grubu Çalık Grubudur. Temelleri 1981 yılında atılan Çalık Grubu, enerji, tekstil, inşaat, finans, telekom sektörlerinin yanı sıra medya alanında da önemli bir yer edinmiştir. Çalık Grubunun medya sektöründeki kuruluşu Turkuvaz Radyo Televizyon Gazetecilik ve Yayımcılık A.Ş.’dir Bu kuruluşu ait önemli basın yayın organlarından birkaçını da şu şekilde sıralayabiliriz.

- Sabah
- Takvim
- Yeni Asır
- Atv
- A Haber

Sabah gazetesinde Kürt açılımına ilişkin gazete manşetlerindeki değişimi dönemin gazete manşetlerinden derlemek gerekmektedir. Bu bağlamda karşımıza şöyle bir tablo çıkmaktadır.

(

http://gazete.netgazete.com/gazeteler_arsiv.php)

Kürt açılımının ya da aynı anlama gelen Çözüm sürecinin gazetelere yansımaları da dönemin siyasi iklimi gereği çeşitli değişimlere uğramıştır. Bu değişimlere vurgu yapmadan önce sürecin öncelikle başlangıç zamanlarındaki haberlere göz atmak gerekmektedir. Daha önce de bahis ettiğimiz gibi ılıman bir ortamda başlayan süreç, gazete manşetlerine de aynı şekilde yansımıştır. Bu sürece ilişkin birçok kavram medyada yer bulmuştur. Ama bu kavramlardan özellikle barış kavramı en çok dikkat çeken kavramların başında gelmektedir. Sözlük anlamı itibariyle barış; huzursuzluktan, savaştan uzak olma biçiminde tanımlanmaktadır. Gerek siyasi liderlerin, gerek medyanın, gerek toplumdaki bireylerin de üzerinde en çok durduğu ve sıklıkla vurguladığı kelime barıştır. Çünkü savaşın karşıtı barıştır. Yıllardan beri süregelen meselenin çözüme ulaştırılması için gerekli olan kavram da tüm duyguların adeta bir yansıması olarak beliren barış kavramında gizlenmiştir.

(Kaynak: http://gazete.netgazete.com/gazeteler_arsiv.php)

İktidar partisine yakın diğer medya organlarının yazılı basınlarında da yukarıdaki tabloya benzerlikler göze çarpmaktadır. Söylemler aynı anlama gelecek şekilde farklı kelimelerle kullanılarak yansıtılmıştır.

(Kaynak: http://gazete.netgazete.com/gazeteler_arsiv.php)

Sonuç olarak baktığımızda iktidara yakın medya unsurlarında süreci destekleyen haber başlıklarına sıkça rastlanmaktadır.

Ülkenin siyasi ikliminde meydana gelen değişimler sonucunda zamanla bu söylemler de değişmektedir. Bu değişimlere örnek olarak da aynı gazetelerin manşetlerinde ki şu başlıklar öne çıkmaktadır.

(Kaynak: http://gazete.netgazete.com/gazeteler_arsiv.php)

İktidar Partisine Muhalif Gazetelerde Kürt Açılımına İlişkin Manşetler

Arapça kökenli bir kavram olan muhalif kelimesi bir görüşe, bir eyleme, bir tutuma karşı olan anlamında kullanılmaktadır. Birçok siyasi rejimde olduğu gibi ülkemizde de muhalif bir kesim yer almaktadır. Hassasiyet derecesi yüksek olan böyle önemli bir konuda da muhalif kesim iktidarı sert bir dille eleştirmektedir. .Bu eleştirilerin medyaya yansımaları da aynı sertlikte yer almaktadır. Muhalif kesimden özellikle Sözcü gazetesinin konuya ilişkin görüşleri ele alınmaktadır. Konunun daha lokal incelenmesi açısından bu gazetenin manşetlerine bakmakta fayda vardır. Bu açıdan konuya bakıldığında da şöyle bir tablo ortaya çıkmaktadır.

(Kaynak: http://gazete.netgazete.com/gazeteler_arsiv.php)

Muhalif pencere Çözüm sürecinin başlamasından sonlanıncaya kadar ki sürede bu sürecin olumsuzluklara yol açacağını manşetlerinde belirtmiştir. Bu sürecin Türkiye'nin bölünmesinin hızlandırıcı bir olgu olarak ele almışlardır. İktidarı ve yöneticileri de bu nedenlere sert bir dille eleştirmekten kaçınmamışlardır.

Sonuç olarak basılı yayının en önemli araçlarından biri olan gazeteleri ele aldığımızda konuya ilişkin manşetlerin değişime uğradığını görmekteyiz. Bu değişim özellikle siyasi olaylardan etkilenmekte ve aynı gazetelerde bile zamanla atılan manşetlerin değiştiğini görmekteyiz. Başlangıçta barış parolasıyla başlayan sürecin gazetelere yansması barış kelimesinin sıkça vurgulanmasıyla devam ederken daha sonraki zamanlarda yanlış, olmaz gibi kelimelerin manşetlerde yer aldığı görülmektedir. Özellikle iktidara yakın gazetelerin manşetlerde bu durum somut bir şekilde gözler önüne çıkmaktadır. Muhalif kesime baktığımızda ise zaten en başından beri süreci sert bir dille eleştirdiklerinden dolayı süreç sonlandıktan sonrada sert dilleri aynı şekilde devam etmiştir.

Türk Medyasındaki Okuyucu Yorumlarında Kürt Açılımı

Yorum sözcüğü bir olayı belli bir görüşe göre açıklamak anlamına gelmektedir. İnsanların hemen hemen birçok olay için çeşitli yorumları vardır. Bu yorumlar bazen benzerlik gösterdiği gibi bazen de birbirinden tamamen zıttır. Bu zıtlığın olduğu yerde de zaten muhalifliğin temelleri atılmıştır. Yorumların bazı özellikleri vardır ;

- Kişiden kişiye göre değişir
- Kesinlik belirtmez.
- Herkes tarafından kabul edilmez
- Doğruluğu ve yanlışlığı tartışılır.

Özetle baktığımızda yorum, bir olaya ilişkin görüşlerin öznel bir şekilde yazıyla ya da sözle ifade edilmesidir.

Bu bilgilerden hareketle Türk medyasındaki Kürt açılımına ilişkin okuyucu yorumlarına değinmekte fayda vardır. Siyasi, kültürel ve çözülmesi güç olan bu olaya ilişkin Türk medyasında çıkan haberlerde birden fazla okuyucu yorumu yer almaktadır. Bu okuyucu yorumlarını spesifik hale getirerek bir kısmı ele alındığında aşağıdaki yorumlar ortaya çıkmaktadır.

Kürt Açılımına İlişkin Okuyucu Yorumları

- 1) “Kürt sorunu dediğimiz bir sorun gerçekte var mı? Türkiye cumhuriyeti kimlik kartı taşıyan tüm vatandaşlar bu ülkede eşit şartlarda yaşamıyor mu?” (Bakan, Kürt Açılımı Hakkında Bilgi Verdi, 29 Temmuz 2009,<http://www.hurriyet.com.tr/bakan-kurt-acilimi-hakkinda-bilgi-verdi-12171254>,(20 Mayıs 2017)
- 2) “Kimse Türkiye vatandaşlığına karşı değildir. Sorun, Türk milliyetini de koruyup şimdiki zamana getirmede en önemli varlık olan Kürt Halkının teminatı ve özgürlüğüdür. Bunun sağlanması gerekir. Saygılarımla.” (Bakan, Kürt Açılımı Hakkında Bilgi Verdi, 29 Temmuz 2009,<http://www.hurriyet.com.tr/bakan-kurt-acilimi-hakkinda-bilgi-verdi-12171254>,(20 Mayıs 2017)
- 3) “Türkiye Cumhuriyeti bir bütündür, fiziki ve manevi olarak parçalanamaz. Çok kısa bir süre sonra bu açılimdan bahseden, bunu sorun diye gösteren herkesten elbette yasal olarak tek tek hesap sorulacaktır. Ülkenin kaderini bu şekilde değiştirmeye çalışanların yanlarına hiçbirşeyin kalmayacağını düşünüyorum” (Bakan, Kürt Açılımı Hakkında Bilgi Verdi, 29 Temmuz 2009,<http://www.hurriyet.com.tr/bakan-kurt-acilimi-hakkinda-bilgi-verdi-12171254>,(20 Mayıs 2017)
- 4) “Sorun terör sorunudur. Ne etnik, ne sosyal ne de ekonomiyle alakalıdır. Teröristlerin hepsi yargılanmalı. ” (Bakan, Kürt Açılımı Hakkında Bilgi Verdi, 29 Temmuz 2009,<http://www.hurriyet.com.tr/bakan-kurt-acilimi-hakkinda-bilgi-verdi-12171254>,(20 Mayıs 2017)
- 5) “Kürtlerin hak ve özgürlüklerini sorguluyorsak herkes emin olsun Kürtlerin özgürlükleri Türkiye’de herkesten daha fazla..” (Bakan, Kürt Açılımı Hakkında Bilgi Verdi, 29 Temmuz 2009,<http://www.hurriyet.com.tr/bakan-kurt-acilimi-hakkinda-bilgi-verdi-12171254>,(20 Mayıs 2017)
- 6) “Türkiye vatandaşı olmak ayrıcalıkların en güzelidir. Ne mutlu Türkiye'yi sevene, Ne mutlu Türkiye için çalışana ve Ne mutlu bu huzur ortamını sağlayacak yöneticilere.” (Bakan, Kürt Açılımı Hakkında Bilgi Verdi, 29 Temmuz

2009,<http://www.hurriyet.com.tr/bakan-kurt-acilimi-hakkinda-bilgi-verdi-12171254>,(20 Mayıs 2017)

7) “Neyin açılımı ben anlamıyorum Kürt kökenli vatandaşımız Diyarbakır’dan İzmir’e pasaportlamı geliyor istediği işimi kuramıyor, istediği okulamı gidemiyor, iş adamı, sanatçı ,bürokratı olamıyor” (Bakan, Kürt Açılımı Hakkında Bilgi Verdi, 29 Temmuz 2009,<http://www.hurriyet.com.tr/bakan-kurt-acilimi-hakkinda-bilgi-verdi-12171254>,(20 Mayıs 2017)

8) “Akp’yi seçim sandıklarında da görmek isterim Akp bu boş çalışmalarınız size yol, su, elektrik olarak geri dönecek haberiniz olsun” (Bakan, Kürt Açılımı Hakkında Bilgi Verdi, 29 Temmuz 2009,<http://www.hurriyet.com.tr/bakan-kurt-acilimi-hakkinda-bilgi-verdi-12171254>,(20 Mayıs 2017)

9) “Ben Arnavut, Çerkez asıllı Türküm. Onlar Kürt asıllı Türktür. 900 senedir aynı toprakta. Kurtuluş savaşında beraber savaşmışız. Bu ülke hepimizin. aramıza nifak tohumu sokuluyor. Oyuna gelmeyin, bunlara izin vermeyin.” (Bakan, Kürt Açılımı Hakkında Bilgi Verdi, 29 Temmuz 2009,<http://www.hurriyet.com.tr/bakan-kurt-acilimi-hakkinda-bilgi-verdi-12171254>,(20 Mayıs 2017)

10) “Bu bir demokratik oyun kimseyi kandırmasınlar bu Kürt sorununu çıkaran Batıdır, Avrupa Birliğidir ve bu çözülmeyecek yıllarca sorun olarak devam edecek ve bunun üzerinden siyaset yapacaklar” (Bakan, Kürt Açılımı Hakkında Bilgi Verdi, 29 Temmuz 2009,<http://www.hurriyet.com.tr/bakan-kurt-acilimi-hakkinda-bilgi-verdi-12171254>,(20 Mayıs 2017)

11) “Arkadaşlar Kürtler ve Türkler arasında bir sorun yok ki. Mesele sadece kardeşi kardeşe düşüren satılmış insanların kışkırtıcılığıdır ne Kürtler ne de Türklere faydası olmayan Pkk. Bakın kimler tarafından besleniyor. Bu cennet vatanda huzur olsa bizi kim tutabilir ancak huzursuzluk yer bitirir bizi.” (Bakan, Kürt Açılımı Hakkında Bilgi Verdi, 29 Temmuz 2009, <http://www.hurriyet.com.tr/bakan-kurt-acilimi-hakkinda-bilgi-verdi-12171254>,(20 Mayıs 2017)

12) “10 sene sonrada bir başkası açılım yapar, oy amak için açılımlar devam eder, sorun büyür de büyür, sonunda federasyona razı olursunuz, o zamanda toplanan vergilerden pay isterler. Sorunsuz bir hayat yaşamak yerine sorunlarla yaşamayı öğrenmeliyiz. Unutmayın düşmanı olan milletler canlı kalır ve güçlenir.” (Bakan, Kürt Açılımı Hakkında Bilgi Verdi, 29 Temmuz 2009,<http://www.hurriyet.com.tr/bakan-kurt-acilimi-hakkinda-bilgi-verdi-12171254>,(20 Mayıs 2017)

13) “Bu ülkede 30 farklı etnikten insanlar yaşıyor. Bir tek KÜRT açılımı yetmez. Boşnak, Çerkez, Abaza, Çengüş, Çüngüş, Ermeni, Rum vs.... açılımlarda bekliyoruz. Bir guruba, diğer guruplardan farklı muamele yapılamaz. 75 milyona eşit davranın.” (Bakan, Kürt Açılımı Hakkında Bilgi Verdi, 29 Temmuz 2009,<http://www.hurriyet.com.tr/bakan-kurt-acilimi-hakkinda-bilgi-verdi-12171254>,(20 Mayıs 2017)

14) “Devlet terör yaratana taviz verecekse eğer o zaman köylerine su ve elektrik gitmeyen, ürünlerine alıcı bulamayan ve fakirlik içinde yaşayan Ege ve Akdeniz'in Türk köyleri de ayaklansın o zaman! Durumu kötüye giden bir çok Türk'ün de pekala ayaklanma hakkı doğmuş olmuyor mu? Ayıp ayıp yaptığımız!” (Bakan, Kürt Açılımı Hakkında Bilgi Verdi, 29 Temmuz 2009,<http://www.hurriyet.com.tr/bakan-kurt-acilimi-hakkinda-bilgi-verdi-12171254>,(20 Mayıs 2017)

15) “Türk Devleti'nin nimetlerini ve makamlarını ele geçirip vergilerimizle beslenen AKP Türk milletinin aleyhine ne varsa yapmaktadır. Aksini ispat edecek vicdani ve akli sağlam birisi varsa beri gelsin. Türkçe yazan gazeteler, TV ler yabancımızsınız. Habur fatihi AKP sen bela mısın git basımızdan.”(Kandil ve Mahmur'dan gelenlerle ilgili ilk iddianame, 01 Nisan 2010, <http://www.hurriyet.com.tr/kandil-ve-mahmurdan-gelenlerle-ilgili-ilk-iddianame-14290687>, (20 Mayıs 2017)

16) “Yuh diyorum onların hepsi terörist dağa çiçek toplamaya mı gitmişler. Bizim askerimiz, polisimiz, öğretmenimiz bu pislikler yüzünden ölüyor. Terör örgütünü desteklemek suç neden propaganda yapanları tutuklamıyorsunuz. Neden mecliste bizim paramızı onlara ödüyorsunuz. Yazık hem de çok yazık....” (Kandil ve Mahmur'dan gelenlerle ilgili ilk iddianame, 01 Nisan 2010, <http://www.hurriyet.com.tr/kandil-ve-mahmurdan-gelenlerle-ilgili-ilk-iddianame-14290687>, (20 Mayıs 2017)

17) “Açılım değil, barış gerekir. Adı üstünde; barış masada silah varken barış olur mu? Silah öldürmeye, öldürülmeye sebep olur; kalkışmayı, kırılmayı getirir. Herkes bunun farkında. Barış birlikteliği, birlikte kalkınmayı getirir. Doğunun kalkınabilmesi için de barış içinde yaşamak, birlikte ve çok çalışmak gerekir” (Baykal: “Masada silah varken barış olmuyor”, 27 Mart 2010, <http://www.hurriyet.com.tr/baykal-masada-silah-varken-baris-olmuyor-14238232>, (20 Mayıs 2017)

18) “1983 seçimlerinde Halkçı Parti, ANAP ve M. Demokrasi Partisine karşı 4 milletvekili çıkarmıştı.1981 Anayasasında hayır diyen illerden biride Siirt'ti. Tarih tekerrür eder mi bilinmez ama muhalefetin Güneydoğu ve Doğu'yu ihmal etmemesi gerekir. Çünkü oralarda bu ülkenin insanı ne olursa olsun.” (Baykal: “Masada silah

varken barış olmuyor”, 27 Mart 2010, <http://www.hurriyet.com.tr/baykal-masada-silah-varken-baris-olmuyor-14238232>, (20 Mayıs 2017)

19) “Başbakanın açılmasına gerek kalmadı, nevrüz PKK’ya destek gösterisine döndü, hatta ağaçlara "defol işgalci TC Kürdistan" diye bile yazdılar. Tekelcilere gaz bombası sıkanlar nerede merak eder oldum.” (Açılım Hatırası, 20 Mart 2010, <http://www.hurriyet.com.tr/acilim-hatirasi-14167929>, (20 Mayıs 2017)

20) “Neyi açmışlar? İşsizler, yoksullar perişan...” (Açılım Hatırası, 20 Mart 2010, <http://www.hurriyet.com.tr/acilim-hatirasi-14167929>, (20 Mayıs 2017)

21) “Kürt Açılımının Başarısı Türkiye İçin Büyük Bir Güç ve Huzur Kaynağıdır. Kürtlere karşı inkâr, asimilasyon politikası ülkede yaşayan hemen herkese çok şey kaybettirmiş, büyük bir iç çatışmaya yol açmıştır. Milletiyle, milletin dini ve diliyle barışık, gerçekten onu temsil eden, değerlerine saygılı bir devlet acaba çok daha güçlü olmaz mı? Devlet-Millet bütünleşmesinden söz edilmesi devlet-millet arasındaki uyumsuzluğun, çatışmanın açık bir göstergesidir. Devletin halka tahakküm için değil, hizmet için varolduğu iyi bir şekilde anlaşılmalı, bunun gereği yerine getirilmelidir.” (Kürt Açılımı aslında ne zaman başladı, 06 Ağustos 2009, <http://www.haber7.com/yazarlar/mehmet-acet/426022-kurt-acilimi-aslinda-ne-zaman-basladi>,(20 Mayıs 2017)

22) “2001 yılı Ecevit dönemi 0 terör şehidimiz yok. 2002’de Ecevit hükümeti devrediyor Erdoğan dönemi şehit sayıları her yıl artmaya başlıyor... Meydanlarda Ecevitin 1974 zamanını eleştirilerek vay efendim ekmek almak için sıra vardı cüzdanla alıyordu...Ecevit dönemini beğenmeyenler şimdi utansın...” (Açılımın Bilançosu Ağır Oldu: 258 Şehit, 20 Ekim 2011, <http://www.mynet.com/haber/guncel/acilimin-bilancosu-agir-oldu-258-sehit-597810-1>,(20 Mayıs 2017)

23) “Ak Parti değil kara parti açılım deyip PKK lıları memlekete davulla zurnayla sokup ağızına bir parmak bal çaldı yüreklendirdiler. Şimdi de durdurmaya çalışıyor. PKK açılımını bunlara oy verenlerde PKK kadar suçlu alın Ak Partinizi bu millet parasız kalsın ama vatansız kalmasın istikrar sürüyor yola devam” (Açılımın Bilançosu Ağır Oldu: 258 Şehit, 20 Ekim 2011, <http://www.mynet.com/haber/guncel/acilimin-bilancosu-agir-oldu-258-sehit-597810-1?yorumPage=2#yorum>,(20 Mayıs 2017)

24) “Açılım, açılım dediniz, PKK yı yüreklendirdiniz. Yaptıkları her türlü terör olayını bile meşru zemine oturtuyorlarsa, Hükümetin politikasında bir yanlış yok mu sizce?” (Açılımın Bilançosu Ağır Oldu: 258 Şehit, 20 Ekim 2011,

[http://www.mynet.com/haber/guncel/acilimin-bilancosu-agir-oldu-258-sehit-597810-1,\(20 Mayıs 2017 \)](http://www.mynet.com/haber/guncel/acilimin-bilancosu-agir-oldu-258-sehit-597810-1,(20%20Mayıs%202017%20))

25) “Korkuyorum bir gün Türkiye’ye gök taşı düştüğünde, başbakan yüzünden düştü diyeceksiniz diye, ülke kimsede kaza ve kadere iman kalmamış, hayırda şerde Allaktan geldiğine inanmıyormuşsunuz” (Açılımın Bilançosu Ağır Oldu: 258 Şehit, 20 Ekim 2011, [http://www.mynet.com/haber/guncel/acilimin-bilancosu-agir-oldu-258-sehit-597810-1,\(20 Mayıs 2017 \)](http://www.mynet.com/haber/guncel/acilimin-bilancosu-agir-oldu-258-sehit-597810-1,(20%20Mayıs%202017%20)))

26) “1984’ten beri resmi verilere göre 7 bine yakın güvenlik mensubu şehit oldu. En çok şehit verilen yıl 1994. 1992 yılında artmaya başlayan terör eylemleri nedeniyle 1992’de 629, 1993’te 715 ve 1994’te de 1145 şehit verildi. 1999 yılında Abdullah Öcalan’ın yakalanmasının ardından 2000 ile 2004 yılları arasında önemli bir gerileme oldu. 2004 yılından sonra tekrar artmaya başlayan terör eylemleri sonucunda 2005 yılında 105 şehit verildi. Açılımın başladığı 2009 yılında Jandarma Genel Komutanlığı’nın verilerine göre 62 şehit verildi. 2010 yılında ise sayı tekrar arttı ve 94 oldu” (Açılımın Bilançosu Ağır Oldu: 258 Şehit, 20 Ekim 2011, [http://www.mynet.com/haber/guncel/acilimin-bilancosu-agir-oldu-258-sehit-597810-1?yorumPage=2#yorum,\(20 Mayıs 2017 \)](http://www.mynet.com/haber/guncel/acilimin-bilancosu-agir-oldu-258-sehit-597810-1?yorumPage=2#yorum,(20%20Mayıs%202017%20)))

27) “Bu neyin göstergesi, açılım PKK’nın işine gelmemiş, kardeşliğe karşı..” (Açılımın Bilançosu Ağır Oldu: 258 Şehit, 20 Ekim 2011, [http://www.mynet.com/haber/guncel/acilimin-bilancosu-agir-oldu-258-sehit-597810-1?yorumPage=4#yorum , \(20 Mayıs 2017 \)](http://www.mynet.com/haber/guncel/acilimin-bilancosu-agir-oldu-258-sehit-597810-1?yorumPage=4#yorum%20,(20%20Mayıs%202017%20)))

28) “Yedi düvel birlik olmuş hainleri kullanarak Türkiye’ye karşı savaş açmış durumdalar. Terör Örgütü yalnızca kukladır, piyondur. Türkiye şu anda birçok düşman ülkeye karşı savaşmaktadır. Türk ve Kürt kardeşiz biz! Teröristler sizler hainsiniz! Kardeşi, kardeşe kırdıramayacaksınız! Biz diğer ülkelere benzemeyiz. Biz Kardeşiz! Türkçe yazmasını bilen birçok düşman ajanı, sosyal paylaşım sitelerinde, haber sitelerinde milleti galeyana getirmeye çalışıyor. Yorumcu arkadaşlar, bu tiplere karşı bilinçli olalım.” (Açılımın Bilançosu Ağır Oldu: 258 Şehit, 20 Ekim 2011, [http://www.mynet.com/haber/guncel/acilimin-bilancosu-agir-oldu-258-sehit-597810-1?yorumPage=6#yorum, \(20 Mayıs 2017 \)](http://www.mynet.com/haber/guncel/acilimin-bilancosu-agir-oldu-258-sehit-597810-1?yorumPage=6#yorum,(20%20Mayıs%202017%20)))

29) “Yaf ne açılımı arkadaş... En başta destekliyordum ama gördüm ki açılım dedikçe tüm kesimlerden özür beklentisi, yok katliam yaptılar muhabbeti çıkmaya başladı. Maraş olaylarında iki taraf birbirine girmiş, çoluk çocuk ölmüş ama bağırıp

çağırınlar yine alevi dernekleri sanki sadece kendileri mazlum, suçsuz. Bunlardan dersim mersim deyip özür dilersen 33 yıldır sesini çıkarmayan topluluk özür beklentisine girmeye başlar. Artık tecvit pilavı gibi, pişir pişir getir milletin önüne.. Bu bizim millete özgürlükler çok geliyor. Bunlara ABDULHAMİT gibi adam lazım. Suçluyu övmek serbest olacak demek, peki soruyorum bu ülkede hiç mi hırsızın suçlu yok.” (Açılımda 7 Maddelik İkinci Perde, 27 Aralık 2011, <http://www.haber7.com/ic-politika/haber/822872-acilimda-7-maddelik-ikinci-perde>, (20 Mayıs 2017)

30) “Başarısız olan siyasetimizi neden tekrar uygulamakta ısrar ediyoruz. Yorumlara bakınca şunu anladım ki “bize demokrasi, barış, refah ve huzur zor gelir. son aylarda onlarca şehit verdik yüzlerce PKK’lı öldürdük. Şehitlerimizde ölen PKK’lılarda T.C. vatandaşları, yetmiyormuş gibi bunun için kaynaklarımızı heba ettik. Eğer PKK silah bırakacaksa anadilde eğitim, anayasal eşit vatandaşlık ve yerel yönetimlere özerklik vermek ülkemize ve insanımıza zarar vermez bilakis ülke kalkınır birliğimiz bütünlüğümüz pekişir. Bunu bir deneyelim eğer PKK yine silah bırakmazsa Kürtlerde dahil tüm Türkiye, PKK yı en geç bir yılda bitirir.” (Açılımda 7 Maddelik İkinci Perde, 27 Aralık 2011, <http://www.haber7.com/ic-politika/haber/822872-acilimda-7-maddelik-ikinci-perde>, (20 Mayıs 2017)

31) “Bu mudur Demokratik Paket? Bu düzenlemelerin hepsi pkk ve bdp nin toplum içinde daha kolay örgütlenmesine yardımcı olacak maddelerdir. AKP hala aklını başına almadı mı? Peki, nerede Kürt halkının kimlik ve anadil eğitimi ile ilgili meşru hakları? Bölgenin yasaklanan coğrafik isimlerin yeniden iadesi işi ne oldu? Hükümet pkk ye karşı etkili bir mücadele yapmak istiyorsa ve Kürt halkını pkk den uzaklaştırmak istiyorsa önce Kürt halkına yönelik daha fazla demokratik adımlar atılsın.” (Açılımda 7 Maddelik İkinci Perde, 27 Aralık 2011, <http://www.haber7.com/ic-politika/haber/822872-acilimda-7-maddelik-ikinci-perde>, (20 Mayıs 2017)

32) “Türkiye’yi Bölmenin Açılımı. Türkiye’de, Kürt vatandaşlar hangi haklara sahip değil ki, neyi alamıyor, nereye varamıyor, nereye yerleşemiyor, hangi kademeye yükselemiyor. Ana dillerini zaten konuyorlar. Buna kimsede karışmıyor. Müsaide edin de artık resmi dil Türkçeyi de öğrensinler. Bu devlet olmanın şartıdır. Devletten en çok yararlanan Kürt vatandaşlardır. Örneğin kaçak elektriğin tamamına yakını bu bölgelerdedir.” (Açılımda 7 Maddelik İkinci Perde, 27 Aralık 2011, <http://www.haber7.com/ic-politika/haber/822872-acilimda-7-maddelik-ikinci-perde>, (20 Mayıs 2017)

33) “Yine piyasaya çıktı. Çok uzun süre Açılıma zarar gelmesin diye PKK ve KCK'ya yönelik operasyonları durduran ve polisin elini kolunu bağlayarak yüzlerce binlerce aracın ve işyerinin PKK'lı şehir magandalarınca yakılmasına, şehirlerin KCK terör örgütü mensupları tarafından işgal edilmesine sebep olan Beşir Atalay Habur rezaletini, kepezeliğini, skandalını bugün de savunuyormuş. Allah bir daha ona ve onun gibilerin eline fırsat vermesin. Onların geçmişte yaptıkları, gelecekte yapacaklarının teminatıdır. Türk milletinin ve Türk devletinin başını Habur'da yere indiren, hepimizi utandıran Atalay'ı şiddet ve nefretle kınıyorum. Atalay tekrar İçişleri Bakanı olursa Habur'daki rezalet kaldığı yerden devam edeceği gibi, aynı utanç sahnelerine İstanbul Havaalanında da şahit oluruz. Aslında Habur'da yaptığını Atatürk Havaalanında da yapacaktı, tüm hazırlıklar tamamlanmıştı, ama milletin sokağa inmesi ve AKP'lilerin genel merkezi protesto yağmuruna tutması karşısında paniğe kapıldı ve ortadan kayboldu.” (Açılımda 7 Maddelik İkinci Perde, 27 Aralık 2011, <http://www.haber7.com/ic-politika/haber/822872-acilimda-7-maddelik-ikinci-perde>, (20 Mayıs 2017)

34) “Beşir Bey ALLAH rızası için git artık. Lütfen, artık açılımdan bahsetme... Milleti daha fazla üzme... Yeter artık. .bu kadar yeter... (Beşir Atalay: Demokratik Açılım sürecek, 23 Ağustos 2011, <http://www.haber7.com/ic-politika/haber/777899-besir-atalay-demokratik-acilim-surecek>, (20 Mayıs 2017)

35) “Hey yavrum memlekete bak bir yanda cemaat bir yanda PKK bir yanda komuta kademesi dağıtılıp içine kapatılmış ordu... Bir yanda çaresiz bir iktidar... Usta be tek bir devlet göster terörün belini kırmadan anlaşarak halleden az önce iki dişimi çektirdim ikide ben kırayım.” (Öcalan'dan çözüm süreci mesajı, 29 Haziran 2013, <http://www.mynet.com/haber/guncel/ocalandan-cozum-sureci-mesaji-706082-1?yorumPage=2#yorum> , (20 Mayıs 2017)

36) “Şunun resmini manşetten ilk haberden veriyorlar ya bebek katili barıştan söz edemez.” (Öcalan'dan çözüm süreci mesajı, 29 Haziran 2013, <http://www.mynet.com/haber/guncel/ocalandan-cozum-sureci-mesaji-706082-1?yorumPage=2#yorum> , (20 Mayıs 2017)

37) “Açılımla terörün biteceğini sananlar STV de yayınlanan Osmanlıda derin devlet dizisinin 10.ve 11.bolumlerini tekrar tekrar izlemeliler. Taviz vererek hiçbir terör bitmez. Ülkenin bölünmesi mi bekleniyor anlamak mümkün değil” (Öcalan'dan çözüm

süreci mesajı, 29 Haziran 2013, <http://www.mynet.com/haber/guncel/ocalandan-cozum-sureci-mesaji-706082-1?yorumPage=1#yorum>, (20 Mayıs 2017)

38) “Ak Parti dün de suçlanıyordu şimdi de. Düne kadar Ak Parti terörle baş edemiyor terörü yok edemiyor diye suçlanıyordu şimdi de terör bitiyor silahlar susuyor diye suçlanıyor. Gerekçelerse çok ilginç, neymiş giden PKK’lılar K.İrakta’ki Kürt devletinin ordusuna katılıyormuş, ya sen orda bir Kürt devleti olduğunu düşünüyorsan PKK’lılar burada kalıp katliamlarına devam etse memnun mu olacaksın bırak gitsinler. Neymiş analar ağlamasın diye Kürt devletine izin mi verilecekmiş, ya Allah aşkına zaten bunlar devlet kurmak için anaları ağlatmıyor muydu ne çabuk unuttunuz? Bakın bu işin sonu bölünme değil bütünleşmedir, bunu PKK ve BDP gördü siz hala göremediniz, değişen dünya ve bölge şartlarında asıl çıkarlarının bölgesinde lider olan büyük Türkiye’de olduğunu okudular anladılar ve gereğini yapıyorlar, siz küçük düşünmeye sınırlarınızın içine hapsolmaya devam etseniz de güçlü lider Türkiye yolda size CHP’ye MHP’ye rağmen...” (Erdoğan’ın masasındaki “Çözüm süreci” anketi, 28 Mart 2013, <http://www.haber7.com/ic-politika/haber/1007227-erdoganin-masasindaki-cozum-sureci-anketi>, (20 Mayıs 2017)

39) “zamanla artacaktır... Şu an insanlar niyet sorguluyor... Ama boşuna panik olduklarını anlayacaklardır. Kürtler ayrı bir devlet istemiyor. Buldukları devletin onlara sahip çıkmasını istiyorlar ve e şu an devlet onları kucakladı yani sorun yok panik yapmasın kimse.” (Erdoğan’ın masasındaki “Çözüm süreci” anketi, 28 Mart 2013, <http://www.haber7.com/ic-politika/haber/1007227-erdoganin-masasindaki-cozum-sureci-anketi>, (18 Mayıs 2017)

40) “Destek de destek verelim oy de oy verelim sayın başbakanım kıskananlar çatlasın”

(Erdoğan’ın masasındaki “Çözüm süreci” anketi, 28 Mart 2013, <http://www.haber7.com/yorum/oku/1007227/p2>, (18 Mayıs 2017)

41) “Çözüm süreci diye yola çıkıldı. Düğüm süreci oldu. Başarısız bir politika izlendi.” (Başbakan’dan flaş “Çözüm” açıklaması, 11 Kasım 2014, <http://www.mynet.com/haber/politika/basbakandan-flas-cozum-aciklamasi-1549451-1?yorumPage=2#yorum>, (18 Mayıs 2017)

42) “AK Parti’ye gönül verenler bu ülkenin yarısından fazlasıdır, kendini azınlık hisseden istediği yere gitsin, bu ülkenin sahibi biziz yani %50 den fazlası, halkın %85 MHP ye %75 CHP ye %90 hep ye karşıdır, yani bu tabloyu o minik beyinlere sokmak

gerek” (Başbakan’dan flaş “Çözüm” açıklaması, 11 Kasım 2014,<http://www.mynet.com/haber/politika/basbakandan-flas-cozum-aciklamasi-1549451-1?yorumPage=10#yorum>, (18 Mayıs 2017)

43) “Merhamet maraz getirir. Hiç unutmuyorum "bundan sonra kimse bizden merhamet beklemesin” (Çözüm süreci bitti mi ? BDP açıkladı... , 10 Eylül 2013, <http://www.haber7.com/ic-politika/haber/1072040-cozum-sureci-bitti-mi-bdp-acikladi>, (17 Mayıs 2017)

44) “Şu çok açık ve net bir insana bir şans verirsin ve kullanır. Şans verilmedi diye ağlayanlar için bir şans verildi ve bahanesi kalmadı. HDP şımarık oğlanlar gibi solculuk oyunu oynayarak AKP’yi bitireyim mantığı ile bütün halkı kandırarak Kürtler ile devşirme solcuları bir güzel kandırdı. HDP’li vekillerin kaçtığı halka gidip ne istiyorsunuz diye sordu. Halk mal ve cahil mantığı ile kandil ile beraber Ali cengiz oyunu oynamaya başladılar. Evet halk cahil ve Türkiye’nin maalesef %75 çok cahil. Yanlış anlamayın bu oran daha yüksekte olabilir. Çünkü okuyan cahilleri gördük HDP ye nasıl destek verdiler.” (Erdoğan’dan Çözüm süreci ve PKK açıklaması, 12 Ağustos 2015,<http://www.mynet.com/haber/politika/erdogandan-cozum-sureci-ve-pkk-aciklamasi-1961009-1>, (17 Mayıs 2017)

45) “Beton dökeceklermiş ! Açılımı başlatırken de aynısını diyordunuz ne oldu hani Kandil haritadan silinmeden Kandil dağı ismi yerine kandil ovası yazılmadan bu sorun bitmez” (Erdoğan’dan Çözüm süreci ve PKK açıklaması, 12 Ağustos 2015, <http://www.mynet.com/haber/politika/erdogandan-cozum-sureci-ve-pkk-aciklamasi-1961009-1?yorumPage=4#yorum>, (17 Mayıs 2017)

46) “Yürü be Türkiyem bu hastalıklar bize vız gelir elimizden geleni ardımıza koymayız bu ülke bir sınavdan geçiyor değnekleri attık artık yürüme vakti, koşma vakti yola devam Türkiyem.”(Erdoğan’dan Çözüm süreci ve PKK açıklaması, 12 Ağustos 2015, <http://www.mynet.com/haber/politika/erdogandan-cozum-sureci-ve-pkk-aciklamasi-1961009-1?yorumPage=4#yorum>, (17 Mayıs 2017)

47) “Adam gibi adam Erdoğan, adamın hası adamın kralı adamın balısın yakışıklı karizmatiksin duruşun dik yürüyüşün düz. bu canlar yoluna feda dünya liderim...” (Erdoğan’dan Çözüm süreci ve PKK açıklaması, 12 Ağustos 2015, <http://www.mynet.com/haber/politika/erdogandan-cozum-sureci-ve-pkk-aciklamasi-1961009-1?yorumPage=4#yorum>, (17 Mayıs 2017)

- 48) “Durmak yok yola devam. Bu it sürülerinin kökünü kazıma zamanıdır.” (Erdoğan’dan Çözüm süreci ve PKK açıklaması, 12 Ağustos 2015, <http://www.mynet.com/haber/politika/erdogandan-cozum-sureci-ve-pkk-aciklamasi-1961009-1?yorumPage=5#yorum> ,(17 Mayıs 2017)
- 49) “Elbette artık barış gelsin istiyoruz kim barışa karşı çıkarsa o kaybeder bu millet yeter diyoruz artık barış ortamı mevcuttur Allah sonunu hayırlı etsin” (Dev destek: Dağlarımız barut değil, çiçek koksun, 04 Mart 2015, <http://www.haber7.com/guncel/haber/1312026-dev-destek-daglarimiz-barut-degil-cicek-koksun>, (17 Mayıs 2017)
- 50) “Allah C.C yar yardımcın olsun reis.. Allah’ın izniyle bütün zorlukları aşacağız ya Fettah ya Galip Allah zikriyle zafer inananlarıdır... Bu hain kalleş uzantılara artık gerekeni yapma zamanı geldi süreleri doldu halk ne mal olduklarını gördü bu milletin gönlü Yasin Börü’nün katilini hapiste görürse rahatlar...” (Erdoğan: Sabır dönemi bitti, harekete geçme zamanı, 19 Nisan 2016, <http://www.haber7.com/ic-politika/haber/1904264-erdogan-sabir-donemi-bitti-harekete-gecme-zamani>,(13 Mayıs 2017)
- 51) “Bu ülkede yaşayıp en ufak bir pkk ve zafer işareti yapan herkese devletimizin tokadı atılmadıkça laf olarak kalacaktır halk olarak biz hazırız en iyi nabızı halk tutar devletimizin dengelerine Avrupa basınında zarar görmeyecek şekilde bu oluşumlara en ufak bir haklılık veren herkes görmelidir bunun sonucunu...” (Erdoğan: Sabır dönemi bitti, harekete geçme zamanı, 19 Nisan 2016, <http://www.haber7.com/yorum/oku/1904264>, (13 Mayıs 2017)
- 52) “Çözüm sürecini dolaba kaldırdık deniliyor. Dolaba değil çöpe atılmalı” (Erdoğan: Sabır dönemi bitti, harekete geçme zamanı, 19 Nisan 2016, <http://www.haber7.com/yorum/oku/1904264>, (13 Mayıs 2017)
- 53) “Her kesimden Halk arkanızda SN. Cumhurbaşkanı. Siz üzerine gittikçe, Türkiye arkanızda olacaktır. Halk oynan oyunu artık görüyor. Türkiye’yi DEAS,PKK ve HDP üzerinden çapraz ateşe almak isteyen dış güçlerin oyununu artık net görüyor. HDP liler TBMM den atıldığında Türkiye’de bayram olacaktır.” (Erdoğan: Sabır dönemi bitti, harekete geçme zamanı, 19 Nisan 2016, <http://www.haber7.com/yorum/oku/1904264/p2>, (13 Mayıs 2017)
- 54) “Bu kadar hainin el birliğiyle yıkmaya çalıştığı ülkemizde Allah ordumuzun, polisimizin, bu işe gönül vermiş Cumhurbaşkanımızın yardımcısı olsun.” (Erdoğan:

Sabır dönemi bitti, harekete geçme zamanı, 19 Nisan 2016, <http://www.haber7.com/yorum/oku/1904264/p3>, (13 Mayıs 2017)

55) “Günaydın!!! Sadece vatandaşlıktan çıkarma değil, terör suçlarına idam, mal varlıklarına el koyma, vatandaşlıktan çıkarılma gibi sert önlemler alınması, sadece operasyon bölgelerinde değil, tüm ülke genelinde asker ve polise teröristlere karşı vur emri verilmesi gerekir.” (Erdoğan: Vatandaşlıktan çıkarmak gündeme gelebilir, 05 Nisan 2016, <http://www.haber7.com/yorum/oku/1880822/p3>, (12 Mayıs 2017)

56) “Çözüm bitti artık TEMİZLİK başladı. İnanın sonuca çok az kaldı.” (Çözüm süreci bitti mi? Davutoğlu açıkladı, 23 Ocak 2016, <http://www.haber7.com/ic-politika/haber/1764183-cozum-sureci-bitti-mi-davutoglu-acikladi>, (10 Mayıs 2017)

57) “Bırakın artık çözüm mözüm. Halk size temizlik için oy verdi.” (Çözüm süreci bitti mi? Davutoğlu açıkladı, 23 Ocak 2016, <http://www.haber7.com/ic-politika/haber/1764183-cozum-sureci-bitti-mi-davutoglu-acikladi>, (10 Mayıs 2017)

58) “Kesinlikle taviz verilmemesi ve güvenliğin sıkı tutulması lazım bunlar yalancı hiçbir dedikleri doğru değil çözüm sürecine ihanet ettiler şehirleri ilçeleri ne hala getirdikleri ortada.” (Çözüm süreci bitti mi? Davutoğlu açıkladı, 23 Ocak 2016, <http://www.haber7.com/ic-politika/haber/1764183-cozum-sureci-bitti-mi-davutoglu-acikladi>, (10 Mayıs 2017)

59) “Sakın ha ne Çözüm süreci. O devir geçti. Belki düzelir denildi bir süreç oldu. Yılan aynı delikten 2 defa sokamaz bir inananı. Yine bir tane AK Parti içinde aklı evvel çıkıp da çözüm süreci falan derse bu millete ihanet eder. Böyle bir hain çıkmaz herhâlde.” (Çözüm süreci bitti mi? Davutoğlu açıkladı, 23 Ocak 2016, <http://www.haber7.com/yorum/oku/1764183>, (10 Mayıs 2017)

60) “Bunların sözlerine bir kere kandınız. Müslüman bir yılan deliğinden iki defa ısırılmaz. Bu millete bir daha çözüm süreci saçmalığını yaşatmayın. Bunlar petrol avcısı büyük devletlerin piyonudur. Bunların sözüne güvenilmez. Bunlar muhakkak yok edilmelidir. Bunlardan sonra yeni maşalar türetilecektir. Arkasındaki devletlere bunların hepsinin yok edileceği mesajı kuvvetlice verilmelidir.” (Çözüm süreci bitti mi? Davutoğlu açıkladı, 23 Ocak 2016, <http://www.haber7.com/yorum/oku/1764183>, (10 Mayıs 2017)

61) “Çözüm süreci bir kere uygulandı değerini bilmediler. Onlara devlete karşı silah bırakma hakkı tanındı. Çözüm sürecini isteyenler, yollar bombalarla tuzaklanırken askerime polisime hain tuzaklar kurulurken bunları görüp ve sessiz kalan hainlerdir. Tek

çözüm ölüm olacaktır” (Güneydoğu halkı çözüm süreci dönsün istiyor, 12 Mart 2016,<http://www.haber7.com/guncel/haber/1839622-guneydogu-halki-cozum-sureci-donsun-istiyor>, (10 Mayıs 2017)

62) “Kürt vatandaşlarda tarafını seçmeli biz Türk milleti olarak çözümden çok acı çektik içimiz yandı artık ne olacaksa olsun sonuna kadar devam Kürt halkıda devletin yanındaysa güvenlik güçlerine destek versin dağa gitmek isteyende buyursun gitsin” (Güneydoğu halkı çözüm süreci dönsün istiyor, 12 Mart 2016,<http://www.haber7.com/yorum/oku/1839622>, (10 Mayıs 2017)

63) “En iyi çözüm operasyonlarla PKK yı ortadan kaldırmak daha iyi bir çözüm olamaz Sayın Başkanımızdan bunu bekliyoruz (Güneydoğu halkı çözüm süreci dönsün istiyor, 12 Mart 2016,<http://www.haber7.com/yorum/oku/1839622>, (10 Mayıs 2017)

64) “Çözüm süreci olsun ama PKK ile mücadele devam etsin PKK yı destekleyici açıklamalar yapanlar tutuklansın PKK ile ilişkisi tespit edilenler vatandaşlıktan çıkartılsın.” (Güneydoğu halkı çözüm süreci dönsün istiyor, 12 Mart 2016,<http://www.haber7.com/yorum/oku/1839622/p3> (10 Mayıs 2017)

65) “Bende bir Kürt olarak çözüm sürecini istemiyorum. Eğer halkla yapılacaksa tamam ama PKK ve uzantıları muhatap alınacaksa ben bir daha AKP ye oy vermem.” (Güneydoğu halkı çözüm süreci dönsün istiyor, 12 Mart 2016 <http://www.haber7.com/yorum/oku/1839622/p6>, (10 Mayıs 2017)

66) Bence bu düşünce yanlış Çözüm, neyin çözümü Kürt kardeşlerimden samimi ihlaslı olanlara hak ise ne istiyorlar ise verilir sorun yok ama bunu isteyenler PKk lılar niye tekrar eski günlerine dönmek istiyorlar, halkın üzerindeki güçlerini tekrar almak istiyorlar, şuan 700 km bunlar kontrol ediyor eğer eskiye dönülürse işin içinden devlet şimdiki gibi çıkamaz. Bence şuan halk durumdan memnun ve devletin kontrolü yani gücünü elden bırakmasını istemiyor. Bu haber sadece PKK lıların amacına hizmet eder. (Güneydoğu halkı çözüm süreci dönsün istiyor, 12 Mart 2016 <http://www.haber7.com/yorum/oku/1839622/p6>, (10 Mayıs 2017)

67) “Çözüm süreci dolaptan çıkıp yok edilmelidir. Bir çözüm süreci daha yaşarsak bu memleket bütün kazanımları kaybeder. Toplum olarak fazla insani, merhametli kültürümüz bize gene KAYBETTİRECEK! Vatana, millete, bayrağa uzanacak en ufak bir laf bile şiddetle yok edilmelidir. Bu memlekette binlerce insanın ruhu yok edilmelidir Kürt, Türk, Laz, Çerkez etnik kökeni, dili, dini hiç önemli değildir hepsi

YOK EDİLMELİDİR!” (Güneydoğu halkı çözüm süreci dönsün istiyor, 12 Mart 2016 ,<http://www.haber7.com/yorum/oku/1839622/p7>, (10 Mayıs 2017)

68) “Çözüm sürecini bunlarla gündeme dahi getirmeyin. Silah bırakılmadan masaya oturan bu saatten sonra biter.” (Çözüm süreci bitti mi? Davutoğlu açıkladı,23 Ocak 2016, <http://www.haber7.com/yorum/oku/1764183/p1>, (10 Mayıs 2017)

69) “Çözüm süreci tabi ki devam etmeli, ama cumhurbaşkanının dediği gibi milletle olmalı, yoksa meydan çakallara kalır” (Erdoğan çözüm süreci mesajı! Bundan sonra. 21 Aralık 2015, <http://www.haber7.com/siyaset/haber/1714425-erdogan-cozum-sureci-mesaji-bundan-sonra>, (7 Mayıs 2017)

70) “Abi bana her şey de çözüm deme. Bir daha mı asla.” (Erdoğan çözüm süreci mesajı! Bundan sonra. 21 Aralık 2015,<http://www.haber7.com/yorum/oku/1714425>,(7 Mayıs 2017)

71) “Habur bugün gibi akıllarda İhaneti ALLAH bile affetmez..!” (Rakamlarla 7 yılda terör ve çözüm süreci. 28 Nisan 2016, <http://www.mynet.com/haber/guncel/rakamlarla-7-yilda-terror-ve-cozum-sureci-2425443-1?yorumPage=1#yorum> , (6 Mayıs 2017)

72) “Rakamlar NET bir şekilde söylüyor ki; Açılım süreci ile birlikte eylemler ve ölümler artmış, bu da demek oluyor Kİ; böyle bir şeye ihtiyaç yok, sadece KÜRT özgürlüğü değil herkese özgürlük gerek. Kürtlerin neden bir ayrıcalığı olsun. Devlet herkese tam bir BABA şefkati göstermeli ama teröriste ise DEMİR YUMRUĞUNU VURMALI. Güvenlikçi Tedbirler en üst seviyede tutulmalı, askerin eli güçlü tutulmalı, ülkemizin batısı kadar doğu-güneydoğuya da yatırım yapılmalı, istihdam sağlanmalı. Sosyal projeler geliştirilmeli, toprak reformu yapılmalı, eğitim seferberliği yapılmalı...” (Rakamlarla 7 yılda terör ve çözüm süreci. 28 Nisan 2016, <http://www.mynet.com/haber/guncel/rakamlarla-7-yilda-terror-ve-cozum-sureci-2425443-1?yorumPage=2#yorum>, (6 Mayıs 2017)

73) “Bir terörist kıyafeti giyip poz vermedikleri kalmış. Ne günlermiş. bayrağımızı indiriyorlardı garnizona girip, hükümet aman bırakın diyordu.” (Rakamlarla 7 yılda terör ve çözüm süreci. 28 Nisan 2016, <http://www.mynet.com/haber/guncel/rakamlarla-7-yilda-terror-ve-cozum-sureci-2425443-1?yorumPage=3#yorum>, (6 Mayıs 2017)

74) “Bir devlet düşünün; Habur’da PKK lıları davul - zurna ile karşılamaya izin veren AKP Güzel ülkemizin başına gelebilecek en kötü kabus” (Rakamlarla 7 yılda terör

ve çözüm süreci. 28 Nisan 2016, <http://www.mynet.com/haber/guncel/rakamlarla-7-yilda-teror-ve-cozum-sureci-2425443-1?yorumPage=4#yorum>, (6 Mayıs 2017)

Kürt Açılımına İlişkin Okuyucu Yorumlarının Değerlendirilmesi

2009 yılında başlayan Açılım sürecine ilişkin yorumlarda zaman geçtikçe bir değişimin olduğu gözlemlenmiştir. İlk başlarda yapılan yorumlarda sürecin desteklendiğine ilişkin görüşler daha sık yer almaktadır. Hatta Kürtler ile Türklerin bir sorunu olmadığına vurgu yapılmakta ve Kürtlerin ve Türklerin kardeş halklar olduğunu aralarındaki sorununun PKK dan kaynaklandığı belirtilmektedir. Bunların yanında bu açılım sürecinin ileriki yıllarda sorun yaratacağını ön gören görüşlerde yer almaktadır. Açılım sürecinin barışı sağlayacak bir huzuru getireceğini belirten görüşte hakimdir. Bazı yorumcularda sert bir şekilde sürece karşı çıkarak Kürt kökenli vatandaşların “Doğu’dan Batı’ya pasaportla mı gidiyor, iş adamı mı olamıyorlar” gibi söylemleri dikkat çekmektedir. Farklı bir görüş ise meseleye siyasi bir açıdan bakarak açılım sürecinin Ak Parti’ye oy kaybettireceğini ön görmektedir. Bu açılım sürecinin Batı tarafından geliştirilen bir oyun olduğu düşüncesi de yorumlarda göze çarpmaktadır. Dikkat çeken diğer bir yorum da bu ülke de birden çok etnik milletin bir arada yaşadığına yapılan vurguda yatmaktadır. Bu görüş sadece Kürt açılımının yetmeyeceğini, diğer etnik milletlerinde sorunlarına yönelik bir açılım yapılması gerektiğini belirtmiştir. Göze çarpan yorumlardan biri de teröristle barış olmayacağıdır. Bu görüşe ilişkin de “ adı üstünde: barış, masada silah varken barış olur mu ?” yorumu dikkat çekmektedir. Bazı yorumcular işsizlerin yoksulların perişan olduğuna dem vurmakta ve açılımdan önce bu meselelerin halledilmesi gerektiğini belirtmektedir. Dönemin başbakanı R .Tayyip Erdoğan’a karşı da bazı yorumcular destek verirken bazı yorumcular sert bir şekilde eleştirmektedir. Açılımın PKK’ya verilen bir taviz olduğu ve Nevruzun PKK’nın gösterisine dönüştüğü belirtilmektedir. Bunların yanında bazı görüşlerde Kürt açılımının Türkiye için büyük bir güç ve huzur kaynağı olduğu dile getirilmektedir. Özellikle ‘Reis’ sıfatıyla dönemin başbakanına bu süreçte destek verildiği göze çarpmaktadır. Bu düşünceye ilişkin de “Adam gibi adam Erdoğan, adamın hası adamın kralı adamın balısın yakışıklı karizmatiksin duruşun dik yürüyüşün düz. bu canlar yoluna feda dünya liderim...” yorumu göze çarpmaktadır.

Zaman ilerledikçe Açılım sürecine ilişkin yorumlarda desteğin yerini bir an önce bu sürecin bitirilmesine dönük yazılara dönüştüğü göze çarpmaktadır. Açılım sürecinin bir

hata olduğu ve bir daha bu hatanın yapılmaması tekrar tekrar okuyucular tarafından dile getirilmektedir. Bu düşüncelere ilişkin olarak da şu yorumlar dikkat çekmektedir.

“Çözüm süreci diye yola çıkıldı. Düşüm süreci oldu. Başarısız bir politika izlendi”

“Merhamet maraz getirir. Hiç unutmuyorum "bundan sonra kimse bizden merhamet beklemesin”

“Şu çok açık ve net bir insana bir şans verirsin ve kullanır. Şans verilmedi diye ağlayanlar için bir şans verildi ve bahanesi kalmadı. HDP şımarık oğlanlar gibi solculuk oyunu oynayarak AKP’yi bitireyim mantığı ile bütün halkı kandırarak Kürtler ile devşirme solcuları bir güzel kandırdı. HDP’li vekillerin kaçı halka gidip ne istiyorsunuz diye sordu. Halk mal ve cahil mantığı ile kandil ile beraber Ali cengiz oyunu oynamaya başladılar. Evet halk cahil ve Türkiye’nin maalesef %75 çok cahil. Yanlış anlamayın bu oran daha yüksekte olabilir. Çünkü okuyan cahilleri gördük HDP ye nasıl destek verdiler.”

“Çözüm sürecini dolaba kaldırdık deniliyor. Dolaba değil çöpe atılmalı”

“Bırakın artık çözüm mözüm. Halk size temizlik için oy verdi”

“Sakın ha ne Çözüm süreci. O devir geçti. Belki düzelir denildi bir süreç oldu. Yılan aynı delikten 2 defa sokamaz bir inanani. Yine bir tane AK Parti içinde akli evvel çıkıp da çözüm süreci falan derse bu millete ihanet eder. Böyle bir hain çıkmaz herhâlde.”

“Bir devlet düşünün; Habur’da PKK lıları davul - zurna ile karşılamaya izin veren AKP güzel ülkemizin başına gelebilecek en kötü kabus”

Özellikle 2015- 2016 yıllarında bu yorumlarda ki sert dilin artması, barış parolasıyla yola çıkılıp başlayan sürecin silahlı mücadelenin en sert şekline evrilmesiyle paralel olduğu göze çarpmaktadır. Açılım süreciyle beraber silahsızlanma sürecinin başlaması ve yaklaşık 2 yıl boyunca terör olaylarının bittiği ve teröristlerin silahsızlandığı düşüncesi şehirlerin adeta PKK’lıların cephanelerine dönüştüğünün gözler önüne çıkmasıyla ve askerimize ve polisimize yönelik ve bunların yanında büyükşehirlerde sivillere yönelik terör eylemlerinin Türkiye tarihi boyunca en şiddetlilerinin yaşanmasıyla yıkılmıştır. Ve bu dönemde 13 yıldan beri tek başına iktidar olan Ak Parti’nin de tek başına iktidar olamayışı ve ülkedeki siyasi istikrarsızlık halkta büyük bir paniğe yol açmıştır. Tüm bu olayların sonucunda halk ve siyasetçilerin birçoğu bu süreçten desteğini çekmiş ve Erdoğan çözüm sürecine yönelik yaptığı son açıklamalarda Çözüm sürecinin dolaba kaldırıldığını belirtmiş ve halkta bir daha böyle bir sürecin olamaması gerektiğini dile getirmiştir.

Türk Medyasında Bazı Köşe Yazarlarının Kürt Açılımına İlişkin Yazılarının Karşılaştırılması

Köşe yazısı, gazete veya dergilerde gündelik konuları bir görüş ve düşünceye bağlayarak yorumlayan ciddi veya eğlendirici yazı türleridir. Bu teorik bilgiden hareketle Kürt açılımına ilişkin köşe yazılarının da konuya ilişkin önemli bir yeri vardır. Bu bölümde Kürt Açılımına ilişkin köşe yazılarındaki değişim spesifik bir şekilde ele alınacaktır.

Abdülkadir Selvi- “Durmak Yok Reformlara Devam”

“Çatlayan toprağın suya kavuşmasıydı GAP projesi. GAP’a, "Yedi küpeli gelin" dedik. İki kıtanın birbirine bağlanmasıydı, Boğaziçi köprüsü. Biz ona, "Boğazın incisi" adını verdik. Başbakan Erdoğan tarafından açıklanan, "Demokratikleşme Paketi"ne bir isim vermek gerekseydi, Türkiye'nin boynuna asılmış gerdanlık derdim. Türkiye'nin AB “ye tam üyelik başvurusu yapılırken, "Uzun ince bir yoldayız" denilmişti. Aynen Âşık Veysel gibi. Uzun ince ama aydınlık bir yoldayız. Hem de gündüzümüzü gece yapmak, yolumuzu karartmak isteyenlere rağmen. Dün saat 11 itibarıyla bir Türkiye vardı. Saat 11"den sonra yeni bir Türkiye'nin daha temelleri atıldı. Saat 11 öncesine göre saat 11"den sonra demokratikleşme standartları yükselen bir Türkiye vardı. Bu ne eski Türkiye ‘deki kazanımların yok sayılması, ne de milattan önce ve milattan sonra şeklinde bir durum. Sadece askeri vesayeti geriletip, demokratikleşme konusunda önemli kazanımlar sağlamış olan Türkiye'nin yoluna yeni bir hamle ile devam etme arzusu vardı. Başbakan Erdoğan'ın basın toplantısından sonra Başbakan yardımcısı Bekir Bozdağ ile Aile ve sosyal Politikalar Bakanı Fatma Şahin'le konuştuk. 2007 seçimlerinden hemen sonraydı. Yüzde 47 oy alan AK Parti ‘ye seçmen, üniversitelerdeki başörtüsü sorununu çözümlenmişti. AK Parti ve MHP tabandan gelen bu mesaja kayıtsız kalmadılar. Anayasa değişikliğine gidildi. O sıralarda AK Parti yöneticilerine, kamuda başörtüsü yasağı soruluyor ve onlar ısrarla, "Böyle bir şey yok" diye yalanlamak zorunda kalıyorlardı. Birileri,"411 el kaosa kalktı" manşetiyle iyi saatte olsunları harekete geçirdi. AK Parti hakkında kapatma davası açıldı. Fatma Şahin'in, başörtüsü yasağıyla ilgili, "Bu bir süreç işi" demesi , kapatma davasının gerekçelerinden biri oldu. Bugün ise, demokratikleşmenin en önemli adımlarından biriydi. Demokratikleşmenin bir süreç olarak değerlendirilmesi bu açıdan bakınca doğru. Şuna inanıyorum ki, bir süre geçecek ve biz bugün, demokratikleşme adına dev hamleler olarak

gördüğümüz şeyleri, acı bir tebessümle yad edeceğiz. AK Parti iktidarında birçok önemli demokratikleşme hamlesi gerçekleştirildi. Ama ilk kez bir paket, Başbakan Erdoğan tarafından böylesine yüksek bir katılımı açıkladı. Başbakan siyasette gelenekler oluşturan bir lider ... Bu kez balkon konuşması yapmadı ama ,balkon ruhunu demokratikleşme paketine taşıdı. Yetinmedi ortaya bir "Türkiye vizyonu" koydu. Bu aynı zamanda, "Kopenhag kriterlerini Ankara kriteri yapar yolumuza devam ederiz" demektir. Demokratikleşme paketinin ayrıntılarını biliyorsunuz. Ben ayrıca değinmeyeceğim. Sadece bir son dakika değişikliğini paylaşmakla yetineceğim. Jandarma'nın İçişleri'ne bağlanması Başbakan tarafından son dakikada paketten çıkarıldı. Rafa kaldırılmadı. Sadece henüz zamanı gelmediği için yapıldı. Pakete bir de son dakikada giren madde vardı. O da andımız. Peki paketin tamamı bu mu? En az bu paket kadar bir çalışmanın daha yapılmakta olduğu bir sır değil. Ama önce bunlar hayata geçirilsin, yasaklar dehlizine bir ışık tutulsun. O zaman yeni karanlık noktalar ortaya çıkar. Hem ayrıca Başbakan demedi mi, "Bu paketdeki maddeler sürprizdi belki ama bu sorunlar sürpriz değil" Dün saat 11 itibariyle, muhalefetin önüne de bir boy aynası konuldu. En Kürtçüsünden, en Türkçüsüne, CHP"sinden MHP"sine, BDP"sine kadar muhalefet yeni bir sınavla karşı karşıya. Düne kadar belki iktidarın yükümlülüğüydü ama dün saat 11'den sonra demokratikleşme muhalefetin bir sınavına dönüştü. Göreceksiniz bu sınavdan hepsi kaçacak. Ağızlarından demokrasiyi, barışı, özgürlükleri düşürmeyenler, yasakların arkasında sıralanacak. Şimdiye kadar olduğu gibi biz bu demokratikleşmeyi de onlarsız ve onlara rağmen gerçekleştireceğiz. Onların diktatör dedikleri adam Türkiye'yi demokratikleştirecek, dillerinden demokratikleşmeyi düşürmeyenler ise gözüne ışık tutulmuş tavşan gibi ortada kalacaklar. Durmak yok reformlara devam..." (Durmak Yok Reformlara Devam, 01 Ekim 2013, <http://www.yenisafak.com/yazarlar/AbdulkadirSelvi/durmak-yok-reformlara-devam-39840>, (30 Mart 2017)

Abdülkadir Selvi-“ Yeni Dönemin Yol Haritası”

“...DAĞDAKİ SON TERÖRİSTE KADAR

MKYK'da başkanlık sistemini AK Parti'nin birinci önceliği olarak belirleyen üyeler, ikinci sıraya ise terörle mücadeleyi yerleştiriyorlar. Terörle mücadelenin çerçevesi çiziliyor: “Türkiye'nin birlik ve bütünlüğü korunmalı. Ancak dağda son terörist kalana kadar bu mücadele sürdürülmeli. Ama terörle mücadele ederken halkın rahatsız edilmemesi gerekiyor. Bu mücadeleyi halkı kazanarak yapmalıyız.”

Terörle mücadele söz konusu olunca hemen onun alt başlığı olarak çözüm süreci gündeme geliyor. Kabinedeki değişikliğe etkisi ne kadar olmuştur, tartışma konusu ama MKYK üyeleri, “Terörle mücadele edilirken çözüm süreci gündeme getirilmemeli” diyorlar. Çözüm sürecini Türkiye’ye kazandıran AK Parti’de önemli bir kırılma. Ancak şehit cenazelerinin geldiği, şehir savaşlarının yaşandığı bir dönemde zamanın ruhunu yansıtan bir değerlendirme. Bu durumda terörle mücadele ön plana çıkarılacak, çözüm süreci uzun bir süre gündeme getirilmeyecek. Hatta ağızlara bile alınmayacak.” (Yeni Dönemin Yol Haritası, 25 Mayıs 2016, <http://www.yenisafak.com/yazarlar/AbdulkadirSelvi/durmak-yok-reformlara-devam-39840>, (30 Mart 2017)

Fadime Özkan -“Yeni Kabine Ve Çözüm Süreci”

Durmak yok sürece devam

“... Çözüm Süreci ise Yeni Türkiye inşa sürecinin tartışmasız en mühim parçası. Bu bakımdan Hükümet programında vurgulanan hedefler gayet iyi tanımlanmış: “Terörün bitmesi, silahsızlandırma, toplumsal hayata kazandırma ve demokratik siyasete katılımın önünün açılması... Çözüm süreci bölünmenin değil birleşmenin, küçülmenin değil büyümenin, parçalanmanın değil bütünleşmenin ve kalıcı bölgesel güç olabilmenin yegâne anahtarı”.

Hükümetin sürece dair hedefi, toplumun siyasetten beklentileriyle de örtüşüyor. Çözüm sürecinin en büyük garantörü Kürt’üyle Türk’üyle Türkiye toplumunun tamamı çünkü.

30 Ağustos seçim sonuçları bunu bize bir kez daha gösterdi zaten. Çözüm karşıtları (MHP+CHP+paralel yapı ve diğerleri) kaybetti, sürecin siyasi tarafları (AK Parti+HDP) kazandı. Yüzde 60’ı aşan büyük bir kitle ‘durmak yok, sürece devam’ diye buyurdu, bir başka deyişle. Kaldı ki başka sebeplerle oya dönüşmediği bilinen daha geniş bir toplumsal destek var sürecin arkasında.

Sürecin aktörleri artacak

Toplumsal desteği artan, yasal zemine kavuşan ve mekanizmalarının tıkır tıkır işlediği görülen çözüm süreci artık yeni bir evrede. Yeni kabinede süreci yürütecek olanlar arasındaki rol dağılımı da bu yeni evrenin ruhuna, gereğine son derece uygun.

Şu ana kadarki aşamada sürecin siyasi sorumluluğunu iki siyasi lider üstlenmişti. Silahlı değil siyasi çözüm konusunda mutabakata varmışlar, tabanlarını ikna etmişler ve çözümü konuşabilmek için gerekli zemini oluşturmuşlardı.

Her iki siyasi aktörün kararlılığı ve sürece dahil sürüyor. Ancak İmralı ile devlet adına sadece MİT heyeti görüşmeyecek bundan böyle. Kandil ile iletişimi de sadece HDP heyeti sağlamayacak. MİT heyetinin yanı sıra Kamu Güvenliği Müsteşarlığı'ndan heyetler de gidecek İmralı'ya. Gerekliğinde Kandil'e. Sürecin yürüyüşünü takip ve toplumun sürece duygusal intibakını sağlamaya yardımcı olmak üzere sivil heyetler, profesyonel ekipler devreye girecek, sahaya inecek. Böylece mesajların çok yönlü olarak farklı kanallardan yaygınlaşması sağlanacak, toplumsal siyasal etkileşim artacak.

Sürecin aktörlerinin arttığı bir evrede, daha önce Başbakan Yardımcısı Beşir Atalay'ın uhdesinde toplanan süreç koordinasyon işlerinin birkaç Hükümet üyesi arasında paylaştırılmasının bir nedeni de bu gibi geliyor bana. Her biri bir ayakları kendi uzmanlık ve yetki alanında kalarak dahil olacaklar sürece. Böylece planlanan daha kontrollü şekilde uygulanacak, sorunlar daha kolay aşılabilecek.

İçişleri Bakanı Efkân Ala da Başbakan Yardımcıları Yalçın Akdoğan ve Bülent Arınç da süreçte emeği olan isimler zaten.

Bu noktada MİT Müsteşarı Hakan Fidan'ın bir süre daha görevinin başında kalmasının son derece isabetli bir karar olduğunu da vurgulamak gerek." (Yeni Dönemin Yol Haritası, 3 Eylül 2014, <http://www.star.com.tr/yazar/yeni-kabine-ve-cozum-sureci-yazi-934943>, (30 Mart 2017)

Fadime Özkan-"Çözüm Sürecine Balans Ayarı"

"Son haftalarda yaşananları büyük bir siyasi krize yoranlar bana göre fena halde yanılıyor. Yaşananlar benim kafamı karıştırmadı çünkü. Bilakis dağınıklığı toparladı, görüşümü netleştirdi. Kriz yorumuna sebep şu mu? "Kürt sorunu yoktur, izleme heyetini ve Dolmabahçe'yi doğru bulmuyorum" diyen Erdoğan süreci ve Hükümeti sabote mi ediyor? Hayır. Sürecin başlatıcısı, yürütücüsü ve baş aktörü olmaktan öte, devlet başkanı sıfatıyla Türk milliyetçileri dahil Türkiye'deki herkes için sürecin en büyük garantörü Erdoğan. Halkın seçtiği ilk cumhurbaşkanı olarak sürecin takipçisi olacağına dair söz verdiğini de hatırlamak gerek ayrıca. Bu sorumluluklardan dolayıdır ki, çözüm sürecinde giderek artan masa-saha uyumsuzluğuna işaret etmek ve "balans ayarı yapmak" Cumhurbaşkanı'nın görevi.

Her şeyi şöyle bir temize çekersek: Sürecin siyasi aktörlerinin çözüm iradelerinde gevşeme yok. Hedefte, istikamette değişiklik yok. İki taraf da hemfikir: PKK Türkiye'de silahlı mücadeleyi bırakacak, buna göre siyasi hukuki sosyal düzenlemeler yapılacak ve Türkiye

normalleştirecek. Masa-saha uyumsuz Öcalan'ın mektubu da aynı amaca yönelik. Kendi tabanına, örgütüne “işine bak, kongreni topla, silah bırak” diyor kısa ve öz şekilde. Ama silahlı-külahlı Kürt siyasi hareketi içindeki bir damar, paralel yapının ve Erdoğanfobik seküler beyaz Türklerin vesayeti altına girerek evladının yolunu gözleyen Kürt analarına ihaneti seçmekte. Öcalan bunu görüyor. Mektuptaki “umarım”la başlayan cümle o güvensizliğin, belirsizliğin ifadesi. Bir anlamda “benden bu kadar” diyor Öcalan. Çünkü barışın ancak Erdoğan'ın güçlü liderliğiyle mümkün olacağını, Demirtaş'ın attığı taşın ürküttüğü kuşa değmeyeceğini ve sürece zarar vereceğini en iyi Öcalan biliyor. Daha dün kadar çözüm sürecine karşı olanlarda gelişen akut PKK severliğin ahlaksızlığını ve buna kanaların ahmaklığını görüyor, gereğini yapıyor. Erdoğan da ehemmi mühime tercih ederek Hükümetle sorun varmış gibi algılanması pahasına sürecin selameti için gereken “balans ayarı”nı yaptı. Çünkü Hükümetten bağımsız olarak masa ile saha, söylem ile eylem, niyet ile gayret arasındaki uyumsuzluğun artması bilakis çözüm sürecine zarar verebilirdi. Çünkü silahlı-külahlı Kürt siyasi hareketi hiçbir adım atmadan, hem silaha yaslanıp siyasi şantaj yaparak hem de Kürt gençlerini sokakta silah gibi kullanarak çözüm sürecini göstere göstere suistimal etmekteydi. 6-8 Ekim'de ve Cizre'de sahneye konan ucuz oyunu bölge halkı gibi tüm Türkiye gördü. Gördü ve dönüp Hükümete, devlete baktı: “Bu muydu senin Çözüm Süreci dediğin?” O yüzden Cumhurbaşkanı'nın ve Hükümetin sürece dair kuşatıcı söylemleri de, Kürt siyasi hareketine “önce seni görelim” ısrarları da gayet yerinde ve gerekli. Belli ki birileri kasıtlı, birileri kusurla doğru bir olgudan yanlış bir algı yaratmayı başarıyor. Halbuki durum şu: Çatışma çözümlerinde üçüncü göz gereklidir, işleri kolaylaştırır ve Türkiye sürecin bir evresinde buna başvuracaktır. Ama şimdi değil. Zamanı geldiğinde. Muhtemelen müzakere aşamasına geçildiğinde. Saray-Köşk krizi diyenlere de HDP'lilerin yaptığı heyet açıklamalarının Yalçın Akdoğan tarafından iki kez yalanlandığını hatırlatmak isterim. Gelelim Dolmabahçe'ye. Önder'in okuduğu 10 maddelik müzakere taslağı, Hükümetle Kürt siyasi hareketinin ortaklaştığı bir metin değildi, değil. O metin Öcalan'ın Kandil'e “bakın devletle bu konularda görüşeceğim, ok mu?” diye sorduğu, Kandil'in de “ok” dediği metin. Yani bahsi geçen mutabakat Hükümet devlet değil İmralı-Kandil-HDP mutabakatı. Ayrıca bu bir taslak. Son metin değil. Kimse bu metne mecbur da değil. Hele de PKK terör örgütü olarak devam etmekte, masaya silahla oturmakta ısrar ederse. Söylemezsem çatlarım 1) Arınç'ın açıklaması: İki ay sonra aktif siyasette olmayacak bir ismin Yeni Türkiye'yi kuracak Başbakan ve Cumhurbaşkanı hakkında konuşması en hafif tabirle lüzumsuzdur. 2) TSK “Eşme ruhu” ya da başka bir

konuda görüş bildiremez. Yapılması gereken bir açıklama varsa, Milli Savunma Bakanı çıkar yapar. Bu kadar.” (Çözüm Sürecine Balans Ayarı, 24 Mart 2015, <http://www.star.com.tr/yazar/cozum-surecine-balans-ayari-yazi-1013216/>, (30 Mart 2017)

Mustafa Karaalioglu- “Biz Kürtler ve Türkler, hepimiz...”

“Dün Diyarbakır meydanında yazılan şeyin adı tarihtir. PKK, silahları bırakıyor ve sınır dışına çekiliyor. Herkesin istediği buydu, silahların susması, sözün egemen olması ortak bir arzuydu; bu oldu. PKK'nın lideri Abdullah Öcalan, “Silahlı mücadele bitmiştir, artık siyaset öne çıksın. Örgüt sınır dışına çekilsin” dedi. Geride soru işareti kalmayacak şekilde söylenmesi gereken her şey söylendi. Sadece bir ateşkesten, çekilmeden söz etmedi daha fazlasını söyledi, sadece tek yolun artık siyaset yolu olduğunu ilan etti. Türkler ve Kürtler; Lazlar, Çerkezler, Gürcüler, hepimiz bunu duyduk. Sırrı Süreyya Önder ve Pervin Buldan'ın ağzından dökülen cümleler geri dönüşsüz, tarihi bir günü ilan etmiştir. Geri dönüş yoktur artık... Silahlar susuyor, PKK sınır dışına çekiliyor, yeni bir dönem başlıyor. Barışa giden yolun en kritik aşaması geçilmiştir, hayırlı olsun. Bu haftaya başlarken “Aksilik olmazsa tarihi bir haftaya giriyoruz” demiştik; aksilik de oldu ne yazık ki ama her şeye rağmen tarihi bir hafta oldu. Zor yolun en zor aşaması geride kaldı. Psikolojik eşik, zihinlerdeki sorun, kafalardaki şiddet evresi ustalıklarla geçildi. Demek ki bir araya gelip, konuşarak, uzlaşarak bir büyük meseleyi halledebiliyormuşuz. Demek ki ne kadar öfkelensek de dostluğu istiyormuşuz. Demek ki barış yapabileceğimiz bir şeymiş. Sadece barışı değil, konuşmayı, diyalog ve işbirliği duygusunu da kazanıyoruz. Sadece Diyarbakır meydanındakilerin değil bütün insanların yüzünde ne zafer duygusu ne de yenilgi ifadesi vardı. Doğru olanı bulmak ve doğru olanı yapmanın huzuru vardı sadece. On binlerce cana, telafisiz yıllara mal olan bir büyük sorun bu ülkenin karakterine yakışır bir şekilde elbirliğiyle tarih oluyor.

Türklerle Kürtler düşman olmanın eşiğinden dönerek dostluklarını ilan ettiler. Diyarbakır meydanında barış meltemi eserken, tek başına taşın altına elini koyarak tarihi yazmaya karar veren Başbakan Erdoğan da Hollanda'dan şunları söylüyordu:

“Daha önceleri çekilme döneminde bazı tatsız olaylar yaşandı. Bu tür infazların teşvikçisi olmayacağız. Fırsat da vermeyeceğiz. Ülkenin huzuruna katkı verecek şekilde şekillenmesini istiyoruz” diyordu. Barışı yapmak, savaştan zordur; tarihin omuzlarına sorumluluk yüklediği insanlar bugün bu zorluğu göğüslüyorlar. İnkarcı, yok sayıcı, asimilasyoncu yılların Türkiye'si yerini Yeni Türkiye'ye terk ederken bu ülkenin Kürtleri

de o yeni sahnede yerlerini alıyor. Beraber, eşit ve hepsinden önemlisi aynı duygunun bir parçası olarak yürüme kararı veriliyor.

Sürecin en güzel ve heyecan verici tarafı ne biliyor musunuz?

Yol uzun, sorun hala derin ve meşakkatli ama en son söylenecek başta söylendi. O uzun yolun sonunda ulaşılabilecek hedefe baştan varıldı. Barışın adı daha ilk aşamada konuldu ve oradan geri dönülmeyeceği belli oldu. Şimdiden sonra ilmek ilmek örülecek ve geçmişin acılarını depreştirmeyecek ama onlara saygı duymayı da ihmal etmeyecek bir ustalık gerekiyor. Kaybettiklerimizin hatırası adına ve kazanacaklarımızın heyecanı için. Bunca acıdan ve umutsuz yıllardan sonra barışı bulan ülke bunu da başaracaktır...” (Biz Kürtler ve Türkler, hepimiz... , 22 Mart 2013, (Kaynak: <http://www.star.com.tr/yazar/biz-turkler-ve-kurtler-hepimiz-yazi-738216/>, (30 Mart 2017)

Mustafa Karaalioğlu - “Çözüm Süreci Denince Akla Şimdi Ne Geliyor”

Hafıza bazen insana kolay ihanet eder malum; bilhassa sonu tatsız biten süreçlerin ardından. İnsan unutmak ister veya hatırlamak tatsız gelir. Tıpkı yakın zamana kadar herkesin umutla baktığı ve bir tarafından tutmak için çaba gösterdiği Kürt sorununda Çözüm Süreci’ni unutmak gibi.

Malum, sadece ülkenin değil, yaşadığımız coğrafyanın da tek makul projesiydi. Suriye savaşı Rusya’nın da müdahalesiyle bu kadar kontrolden çıkmadan, Çözüm Süreci Suriye krizinin de iyileştirici bir parçası olarak hesaba katılıyordu.

Nitekim, bizzat Öcalan en az iki Nevruz mesajında PKK’nın silah bırakmasını ve mücadelenin artık siyaset yoluyla devamını kabul etmişti. Neticenin nereye vardığı ortada. Niye vardığı da...

PKK, PYD eliyle Kuzey Suriye’de şimdi sınırimızın tamamına yakınında işgalle karışık bir hakimiyet elde etti ve bu durumda değil silah bırakmak daha fazla silahlanmayı tercih etti. Dahası, Sur’dan Silopi’ye, Cizre’den İdil’e birçok yerde kazılan hendekler, yapılan yığınaklar gösteriyor ki muhtemelen Rojova imkanı olmasa da PKK Türkiye’yi terk etmeyecekti.

Bugün ise, yaşanan hayal kırıklığının ardından içinde “Çözüm” geçen hiçbir cümle PKK terörünün başını ezmeyi amaçlamıyorsa, ona çözüm demiyoruz. Çünkü Türkiye terörle mücadelede can yakıcı bir yoldan geçiyor. Şehitler veriyoruz; geride sadece gözü yaşlı aileler değil, kalbi kırık bir toplum kalıyor.

Terörle yaşamaya alışmış bir ülke için bile fazla kederli zamanlar...

Yine de hafızamızı geri çağıralım ve soralım: Çözüm Süreci tümüyle bir hata, baştan ayağa bir yanlışın adı mıydı? Bunu kesin ifadelerle söyleyemeyiz. 40 yıla varan kanlı bir öyküden kurtulmak için farklı zamanlarda her yolu deneyen bir ülkenin mutlaka böyle bir süreci de tecrübe etmesi gerekiyordu. Yolun bir yerinde bunu yapmak kaçınılmazdı. Bu yolla çözemsek bile, olmayacak olanı göstermek adına gerekliydi. Ve belki yine yolun bir yerinde eski formatta olmayan bir sürece yeniden müracaat etmemiz gerekebileceği için de o aşama geçilmeliydi.

Sürecin önde gelen ismi ve dönemin Başbakan Yardımcısı Beşir Atalay dün KARAR'a konuştu. Atalay şunları söylüyor:

“Çözüm Süreci'nde ihmaller olmuş da, silah birikimi olmuş da, bu hendekler o zaman kazılmış gibi yanlış anlayışlar var. Bu hendekler, barikatlar falan hepsi 2015 yazında ortaya çıkmıştır.”

Bir şey daha söylüyor ki burası çok önemli:

“Aklıselim Kürt vatandaşlarımız, terör örgütüne destek vermez. Bu siyasi partiye bile bugün destek vermezler. Şunu bilirler; AK Parti hükümetlerinin yürüttüğü politikalar kendilerine büyük değer vermiştir. Görüyorsunuz çağırıyorlar ama vatandaş gitmiyor artık. Bundan sonra da vatandaşın onlara desteği daha da azalacak.”

Katılıyorum. Çözüm Süreci olmasaydı; bölge insanı barış ortamında yaşamanın, güven içinde sokağa çıkmanın tadını almasaydı bugün PKK'nın estirdiği terör ve kalkışmada kafalar daha karışık olurdu. İnsanlar devletin çözüm iradesine tanıklık etmemiş olsa HDP'nin çağrılarını, mitingleri fiyaskoyla sonuçlanmazdı.

Bölge halkının HDP'ye ve PKK'ya el vermemesi bu yaklaşımın daha güçlü terör estireceği ve Diyarbakır'ın, Cizre'nin, Mardin'in Kürtler için yaşanmaz yerler haline geleceği analizine dayanıyor. Doğru bir analiz... Bu analize de ancak siyasi iradenin çözüm konusundaki iddiasına ikna olmakla varılabilir. Mikrofon uzatıldığında insanların “Çözüm Süreci'ne geri dönülmesi” veya bir şekilde o süreçte teneffüs edilen barış atmosferinin geri gelmesini istemeleri boşuna değildir.

Çatışmalar için devlete kızanlar, suçu hükümette arayanlar bile sonuçta PKK ile baş başa kalmanın kabul edilemez olduğunu biliyorlar.

Terör geriletiliyor; bu çok değerli bir şey. Aynı zamanda terörün umudunu bağladığı toplumsal destek bağı kopuyor.

Belki bütün acıların tek tesellisi bu olacak ve belki toz bulutu indiğinde devletin elinde PKK'nın geriletmesinden daha kıymetli enstrüman, kopan bu bağ olacak.” (Çözüm

Süreci Denince Akla Şimdi Ne Geliyor, 09 Mart 2016, <http://www.karar.com/yazarlar/mustafa-karaalioglu/cozum-sureci-denince-akla-simdi-ne-geliyor-3#>), (30 Mart 2017)

Hilal Kaplan-“Öcalan’ın Kara Kaş, Kara Gözü İçin Değil”

“...Yani Devlet, Öcalan"la kara kaş, kara gözü ve hatta Mandela olma ihtimali için değil; PKK"ya şiddetten öte bir yol olduğunu gösterebileceği için görüşüyor.

Mandela demişken, ünlü "Ölmeye hazırım" konuşmasında şu sözleri söylemiş birisinden bahsettiğimizi unutmayalım:

"Haziran 1961"in başında, Güney Afrika'nın durumu üzerine uzun bir değerlendirmeden sonra, ben ve bazı meslektaşlarım, şiddetin bu ülke için kaçınılmaz olduğu sonucuna varmıştık. Afrikalı liderlerin, hükümetin taleplerimize şiddetle karşılık verdiği bir ortamda barışı ve şiddetsizliği savunmasının gerçek dışı ve yanlış olduğu sonucuna varmıştık (...)
Her ulusun hayatında, sadece iki seçeneğin kaldığı bir an gelir: Teslim olmak ya da direnmek. İşte o an Güney Afrika için gelmişti. Teslim olmayacak ve halkımızın savunması, geleceği ve özgürlüğü için var gücümüzle vuracaktık."

Öcalan da 1970"lerden itibaren çok farklı düşünmüyordu. Mesela "Kürdistan"da Zorun Rolü" kitabında şöyle diyordu:

"Kürdistan"ın tarihsel – toplumsal yapısında zorun oynadığı rolü iyi analiz eden, çözümlenmeye tabi tutan ve bu anlamda meşru savunma kapsamında şiddeti de içeren direniş yöntemlerini geliştiren ancak varlığını koruyabilmekte ve meşru haklarını savunabilmektedir. Aksi tüm yaklaşımlar imhaya da teslimiyete götürmektedir. İşbirlikçiliğin- teslimiyetin ve ihanetin maddi temeli de böyle oluşmaktadır. “Şimdiye şöyle diyor: "Yeni diyalog sürecine yükleniyorum. Dostlarımızın ve halkımızın eski kalıp mücadeleleri bir kenara atmaları lazım. Eski yaşam alışkanlıkları topyekûn bırakmak gerekir. Neden, çünkü bu bir rejim değişikliği olacak. Tanzimat, Meşrutiyet, Cumhuriyet, 1950 çok partili hayata geçişten çok daha önemli, bu hepsinden daha derinlikli olacak. Başarılı olursak, yepyeni bir Cumhuriyete... Radikal demokrasi, tam demokrasi, Anadolu ve Mezopotamya"nın tam demokratikleşmesi, hazırlığım bu yönde. Şimdiye kadar olanlar ısınma hareketi idi. Bütün felsefi ve örgütsel birikimi bu yönde PKK"yi hazırlamak ve dönüştürmek için kullanıyorum. Bu en köklü adım. Demokratik kurtuluş ve demokratik yaşam süreci." Ayrıca Öcalan, anayasada Kürt kimliğinin anılmasını değil, anayasal

yurttaşlık şemsiyesini savunuyor. "Demokratik Özerklik" gibi maksimalist bir projeyi değil, AB Yerel Yönetimler Özerklik Şartı"ndaki çekincelerin kaldırılmasını öneriyor. Türkiye'de yaşayanları ortaklaştıracak yeni bir anayasanın, silahlı mücadeleden daha önemli olduğuna vurgu yapıyor. Bir zamanlar "Ölmeye hazırım" diyen Öcalan, şimdi "Yaşatmaya hazırım" diyor. Zaten devlet de uzun zamandır bunu diyor. Bu imkân değerlendirilirse, gerisi teferruattır." (Öcalan'ın Kara Kaş, Kara Gözü İçin Değil, 04 Mart 2013, <http://www.yenisafak.com/yazarlar/hilalkaplan/ocalan%C4%B1n-kara-ka%C4%B1-kara-gozu-icin-degil-36596>), (30 Mart 2017)

Hilal Kaplan-“Çözüm Süreci Devam Eder Mi ?”

“... Devletin yeni süreçte PKK veya Öcalan'ı siyasi bir muhatap olarak tanımayacağı, şayet silah bırakmanın teknik yönü söz konusu olursa, taktiksel bir diyaloga gireceği anlaşılıyor. Ayrıca 'tartışma değil, sonuç alma' ifadesinden anlaşılan, devletin hak ve özgürlükler meselesinde görüşmeyi reddettiği, bunu tamamen ve sadece siyasetin alanına tahvil edeceği, bu konunun da şayet değerlendirirse HDP'ye siyasî açıdan daha da öne çıkma imkânı tanıyan bir tarafı olduğunu söylemek mümkün. Ancak Cumhurbaşkanı'nın HDP'ye de mesajları vardı: "Bütün bu gerçekler ortadayken, hâlâ kanla, silahla, canla, hendekle mücadele etmeye çalışmak bu ülkeye en büyük ihanettir. Bölücü terör örgütü ve onun güdümündeki parti geçtiğimiz yıldan beri çok kötü sınav vermektedir. Suroç saldırısından bu yana verdiğimiz 160 şehidimize ve 185 vatandaşımıza ve vatandaşlarımıza karşı bizim sorumluluğumuz var."HDP'nin hendek siyasetini eleştiren Cumhurbaşkanı, 'sınav vermek' derken aslında bir muhatap arayışının da devam ettiğini ima ediyor. Fakat HDP'nin Eş Başkanı Yüksekdağ'ın yaptığı gibi hâlen 'devrimci halk savaşı' zulmünü savunuyor durumda bulunmakta oluşu, kendi içinde bir özeleştiri ve dönüşüm manevrasında bulunmaması bunu oldukça güçleştirecek gibi görünüyor. Devlet, çözümde ısrarcı fakat son 2.5 yılın muhasebesini de yaparak belli çizgiler dışına çıkmadan hareket etmekte de kararlı. Zaten bu çizgilerin dışına çıkmasını da halka izah edemeyeceği bir noktaya gelmiş bulunuyoruz.” (Çözüm Süreci Devam Eder Mi? , 09 Kasım 2015, <http://www.sabah.com.tr/yazarlar/hilalkaplan/2015/11/09/cozum-sureci-devam-eder-mi> , (30 Mart 2017)

Nihal Bengisu Karaca - “Çözüm Süreci Neden Bozuldu”

“Çözüm sürecini PKK’yı ve yaptıklarını affetmeyenler bile benimsemişti. AK Parti hükümetinin o dönem başbakanı olan Recep Tayyip Erdoğan’ın çizdiği çerçeveye göre süreç “Kürt kimliğinin inkâr ve asimilasyonuna son vermek, kültürel talepleri tahakkuk ettirmek ve terör örgütüne silah bıraktırmak” idi. Silahlı mücadelenin miadının dolduğunu deklare eden ve “din kardeşliği” ortak paydasında barış için el ele veren Türklerin ve Kürtlerin Türkiye’yi güçlü ve müreffeh bir geleceğe taşıyacağını deklare eden Öcalan’ın 2013 nevruzunda yaptığı açıklama da silah bırakma taahhüdünü içermesi hasebiyle barışı samimiyetle isteyenlere umut verdi. ... Çözüm süreci neden mi çözüldü? Türkiye İngiltere olmadığı için. 3. tarafların etkileyemediği, bilakis 3. tarafları etkileyip manipüle edebilen uluslararası siyasetin merkezinde olan bir ülke değildik. Sadece Türkiye idik. ABD’nin “laik olsun çamurdan olsun” formülüne yöneldiğini kavradıktan sonra süreci “güç tahkim etmek” için kullanan örgütün, çözüm sürecini putlaştırıp “TC”ye saldırmak için kullanacağı dikenli bir topuza dönüştürmesi yüzünden bozuldu. PYD’nin kendisini IŞİD’e karşı savunmak durumunda olan Kürtleri organize etmesi doğaldı ama Suriye’nin bir bölgesinde egemenlik iddiasında bulunabilmek için sürekli olarak Esad’dan yana tercih yapmak? Esad’dan altın tepsi içinde teslim aldığı yer üzerinden “Rojava Devrimi” diye bir kahramanlık hikâyesi icat edip çözüm sürecini destekleyenlere nispet etmek için sürekli ton yükseltmek? Evet, bozdu. Nasıl bu kadar güç kazandığı teşrihe muhtaç olan IŞİD’in gariptir, dönüp dönüp Türkiye sınırını ve Kürtleri taciz etmesi; ABD’nin IŞİD’e karşı savaşan PKK-PYD-YPG güçlerini parlatması, PKK’nın da bu fırsat üzerinden aşırı hayallere kapılması, işi demografi dizayn etmeye, tekçi totaliter bir vesayete dönüştürmeye kadar vardırması, bozdu. Az önceki nedenlerden rüyalara savrulan örgütün, silah bırakmak şöyle dursun, HDP eliyle “PKK’nın neden silah bırakmaması gerektiğine ikna edilmiş bir Türk kamuoyu oluşturma” çabasına girişmesi, bozdu. Örgütün “İslam kardeşliği” paydasında birleşen halklar üzerinden silah bırakması fikrinden çok tedirgin olan Türk sol-liberal entelijansiyasının da gazına gelmesi yüzünden bozuldu. Türk solu ve elitist liberal Erdoğanfobiklerin, devrimci şiddet romantizminden kurtulamayan Türk solunun Kandil’e yaptığı “Ne aldınız ki silah bırakıyorsunuz?” temalı seferleri sayesinde bozuldu. Çözüm sürecinin berhava olmasından mutlu olurlardı, AK Parti’yi IŞİD’ci gibi göstermek, Batı ittifakı tarafından dışlanmasını sağlamak ve tasfiye etmek için bütün bu omurgasızlıklar. Ama “Biji Obama!” işi de pek istedikleri gibi

gitmedi. Ve yandaşı oldukları örgütün timsah gözyaşlarını gerçeğinden ayırma konusunda yetenekli olduğunu bilirler”. (Çözüm Süreci Neden Bozuldu, 29 Temmuz 2015, <http://www.haberturk.com/yazarlar/nihal-bengisu-karaca/1108603-cozum-sureci-nasil-bozuldu> , (30 Mart 2017)

Kürt Açılımına İlişkin Ele Alınılan Köşe Yazılarının Değerlendirilmesi

Okuyucu yorumlarında meydana gelen değişime benzer bir değişim köşe yazarlarının kaleme aldığı yazılarda da gözler önüne çıkmaktadır. Sürecin başlarında konuya ilişkin kaleme alınan yazılarda, yazarlar sürece olan desteğini açıkça ortaya koymaktadır. Bu görüşü yazarların şu cümleleriyle kuvvetlendirebiliriz. Abdülkadir Selvi, 1 Ekim 2013 te Hürriyette yazdığı “ Durmak Yok Reformlara Devam” başlıklı köşe yazısında açılım sürecini GAP projesine, Boğaziçi Köprüsüne benzetmekte ve Demokratikleşme Paketi’ni Türkiye’nin boynuna asılmış bir gerdanlık olarak nitelemektedir. Bu Demokratikleşme Paketi’nin Türkiye’nin demokrasi açısından büyük bir atılım olarak görmekte ve ileriki yıllarda bu sürecin olumlu etkilerinin olacağını vurgulamaktadır. Selvi, bu yazısından 3 yıl sonra çözüm sürecini büyük kararlılıkla destekleyen Ak Parti’nin birinci önceliğinin Başkanlık olduğunu, Çözüm sürecinin ise 2. Sırada yer aldığını belirtmektedir. Bu yıllar arasında siyasal yaşamda meydana gelen olaylara vurgu yaparak Çözüm sürecinin uzun bir süre gündeme getirilmeyeceğini hatta ağızlara bile alınmayacağını söyleyerek terörle mücadeleye vurgu yapmaktadır.

Ele alınan bir diğer yazar Fadime Özkan da Çözüm Sürecini, Yeni Türkiye’nin en önemli parçalarından biri olarak görmektedir. Süreci bölünme yerine birleşme, küçülme değil büyüme, parçalanma değil bütünleşme olarak nitelemektedir. 30 Haziran seçimlerinin kazananı olarak Ak Parti ve Hdp olduğunu söyleyerek kaybedenin sürece muhalif olan kesimin olduğunu belirtmiştir. Görüşmelerin İmralı’yla devlet adına sadece MİT ile sınırlı kalmayacağını da dile getirmektedir. Sürecin önemli aktörleri olarak Beşir Atalay, Yalçın Akdoğan ve Bülent Arınç’a da vurgu yapmaktadır. Yazarın “Çözüm Sürecine Balans Ayarı” başlıklı yazısında ise Çözüm sürecine ilişkin yeni düzenlemelerin yapılması gerektiği belirtilmekte ve Erdoğan’ın sürece ilişkin yorumlarına destek çıkmaktadır. Bunların dışında masa ve saha arasındaki uyumsuzluğa vurgu yapmakta ve sürecin siyasal söylemde meydana gelen değişimlere rağmen devam edeceğini belirtmektedir. En dikkat çeken açıklamalardan biri de daha önceki yazılarda desteklenen Arınç’a olan desteğin çekildiğinin belirtilmesidir.

Ele alınan yazılardan en dikkat çekenlerden birisi de Hilal Kaplan'ın 04 Mart 2013'te yazdığı "Öcalan'ın Kara Kaş, Kara Gözü İçin Değil" başlıklı yazısında kaleme aldığı köşe yazısıdır. Özellikle bu köşe yazısının sonunda Bir zamanlar "Ölmeye hazırım" diyen Öcalan, şimdi "Yaşatmaya hazırım" diyor. Zaten devlet de uzun zamandır bunu diyor. Bu imkân değerlendirilirse, gerisi teferruattır." Cümleleri kamuoyunda ciddi tepkilerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Kaplan 2015'te kaleme aldığı yazısında ise bu süreçte Öcalan'ın muhatap alınmayacağını belirtmekte, devletin ise çözümde ısrarcı olduğunu fakat 2.5 yılın gözden geçirileceğini belirtmektedir.

Sonuç olarak köşe yazılarına baktığımızda okuyucu yorumlarındaki gibi süreci destekleyen görüşlerin zaman geçtikçe siyasi iklimin de değişmesine bağlı olarak değiştiğini görmekteyiz. Özellikle dönemin iktidar partisine görüş olarak yakın olan yazarlar iktidar partisiyle paralel olarak açılımı desteklemekteyken özellikle de Erdoğan'ın söylemlerinde meydana gelen değişim sonucunda sürece olan desteklerinin azaldığını belirtmektedir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Türkiye'deki Kürt sorunu, oldukça karmaşık, tartışmalı ve siyasal bakımdan son derece hassas bir konudur. Bu satırlar yazıldığı sırada bile Türkiye'de değişken bir durum mevcuttur.

Türkiye'deki Kürt kimliği çalışmalarına bakıldığında ilk yapılan çalışmaların Batılı yazarlar tarafından gerçekleştirildiği görülmektedir. Başta İngiliz ve Rus yazarlar olmak üzere Kürtlerin kökenine ilişkin çeşitli araştırmalar ve iddialar ortaya atılmıştır. Kürtlerin Zagros dağlarından geldiği, Arap oldukları, haklarında kesin bir bilgi olmadığı, homojen bir toplum olmadıkları gibi iddiaları yazarlar tarafından en çok öne sürülen iddialar olmuştur.

Kürtler, Osmanlı döneminde de başlayan isyanlarla da zaman zaman ortaya çıkmış, çok sayıda kişinin hayatını kaybetmesiyle sonuçlanan müdahalelerle bastırılmıştır. Daha sonra Kurtuluş Savaşı'nda da Türkiye'nin içerisinde bulunduğu durumdan istifade etmek isteyen Fransa, İngiltere ve Rusya gibi işgalci ülkelerin kışkırtmalarıyla onlarca isyan meydana gelmiştir.

Irak'ın kuzeyi, Türkiye'nin güneyi ile İran'ın güneybatısı olarak tarif edilen bölge yoğunlukta olmak üzere genelde bütün Ortadoğu'nun sahip olduğu petrol kaynakları bölgenin ne kadar önemli olduğunun ve herkes tarafından kontrol edilmek istenmesinin

nedenini göstermek açısından önemlidir. Nitekim bölgede meydana gelen yabancı ülkelerin birbiriyle yarışının temelinde Kürt halkına adaletten çok, petrol ve savaş üzerine olduğu belirgin bir şekilde ortadır.

PKK ile günümüze kadar devam eden çatışmaların durdurulması amacıyla Türk hükümetleri tarafından başta askeri olmak üzere çeşitli program ve projeler uygulanmıştır. Bunlardan en sonuncusu ve belki de akıllarda en kalıcı olanı Adalet ve Kalkınma Partisi tarafından ortaya konulan açılım sürecidir. Bu süreçle beraber çatışma ortamının dineceğine ilk kez bu kadar inanılmış ve atılan siyasi ve askeri adımlar bu meselenin ciddiyetini ortaya koymuştur. Bu süreç yaklaşık 2, 2,5 sene bir çatışmasızlık ortamı sağlanmış gibi görülse de PKK'nın eylemlerine tekrar başlamasıyla müzakere süreci bitmiş ve çatışma süreci tekrar başlamıştır.

Açılım süreci medyada da geniş bir yer kaplamıştır. Daha önce bahsettiğimiz gibi medya özellikle de televizyon II. Dünya Savaşı'ndan sonra hayatımızın her alanında var olmuştur. Gelişen teknolojiyle beraber medya da gelişmiş, insanların medyaya ulaşım olanakları artmıştır. Dünyanın bir ucunda meydana gelen bir gelişmeden tek bir tuşla haberden olunan bir döneme gelinmiştir. Medyanın ve teknolojinin bu kadar etkili olduğu bir dönemde siyasi ve sosyal olaylar hatırı sayılır şekilde medyada kendilerine yer bulmuştur. Ele aldığımız Kürt açılımı konusu da hassas bir nitelik taşıyan önemli bir siyasi sorundur. Bu çalışmamız da medya da Kürt açılımına ilişkin haberleri, köşe yazılarını ve okuyucu yorumlarını karşılaştırmak, siyasi arenada meydana gelen değişimlerin ne gibi farklılıklarına yol açtığını belirlemek amacıyla teorik bilgi birikiminden hareketle ortaya koyulmuştur.

KAYNAKÇA

- Açılım Hatırası**, (2010), <http://www.hurriyet.com.tr/acilim-hatirasi-14167929>, (20 Mayıs 2017)
- Açılımda 7 Maddelik İkinci Perde**, (2011), <http://www.haber7.com/ic-politika/haber/822872-acilimda-7-maddelik-ikinci-perde>, (20 Mayıs 2017)
- Açılımın Bilançosu Ağır Oldu: 258 Şehit**, (2011), <http://www.mynet.com/haber/guncel/acilimin-bilancosu-agir-oldu-258-sehit-597810-1>,(20 Mayıs 2017)
- Açılımın Bilançosu Ağır Oldu: 258 Şehit**, (2011), <http://www.mynet.com/haber/guncel/acilimin-bilancosu-agir-oldu-258-sehit-597810-1?yorumPage=2#yorum>,(20 Mayıs 2017)
- Açılımın Bilançosu Ağır Oldu: 258 Şehit**, (2011), <http://www.mynet.com/haber/guncel/acilimin-bilancosu-agir-oldu-258-sehit-597810-1?yorumPage=4#yorum>,(20 Mayıs 2017)
- Açılımın Bilançosu Ağır Oldu: 258 Şehit**, (2011), <http://www.mynet.com/haber/guncel/acilimin-bilancosu-agir-oldu-258-sehit-597810-1?yorumPage=6#yorum>, (20 Mayıs 2017)
- Atılğan, S., (1999). **Basın İşletmeciliği**. İstanbul: Beta Yayınları.
- Bakan, Kürt Açılımı Hakkında Bilgi Verdi**, (2009),<http://www.hurriyet.com.tr/bakan-kurt-acilimi-hakkinda-bilgi-verdi-12171254>, (20 Mayıs 2017)
- Başbakan'dan flaş "Çözüm" açıklaması**, (2014), <http://www.mynet.com/haber/politika/basbakandan-flas-cozum-aciklamasi-1549451-1?yorumPage=2#yorum>, (18 Mayıs 2017)
- Başbakan'dan flaş "Çözüm" açıklaması**, (2014), <http://www.mynet.com/haber/politika/basbakandan-flas-cozum-aciklamasi-1549451-1?yorumPage=10#yorum>, (18 Mayıs 2017)
- Baykal: "Masada silah varken barış olmuyor"**,(2010), <http://www.hurriyet.com.tr/baykal-masada-silah-varken-baris-olmuyor-14238232>,(20 Mayıs 2017)
- Beşir Atalay: Demokratik Açılım sürecek**, (2011), <http://www.haber7.com/ic-politika/haber/777899-besir-atalay-demokratik-acilim-surecek>, (20 Mayıs 2017)
- Cem, İsmail (2007), **Türkiye'de Geri Kalmışlığın Tarihi**, 23.Baskı, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Cengiz, Recep (2011), **Kardeşlik Sorunu**, Samsun: Eyazı Yayınları.
- Çözüm süreci bitti mi? BDP açıkladı...** , (2013) , <http://www.haber7.com/ic-politika/haber/1072040-cozum-sureci-bitti-mi-bdp-acikladi>, (17 Mayıs 2017)
- Çözüm süreci bitti mi? Davutoğlu açıkladı**, (2016), <http://www.haber7.com/yorum/oku/1764183>, (10 Mayıs 2017)
- Çözüm süreci bitti mi? Davutoğlu açıkladı**, (2017), <http://www.haber7.com/ic-politika/haber/1764183-cozum-sureci-bitti-mi-davutoglu-acikladi>, (10 Mayıs 2016)
- Çözüm süreci bitti mi? Davutoğlu açıkladı**. (2016), <http://www.haber7.com/yorum/oku/1764183/p1>, (10 Mayıs 2017)
- Dev destek: Dağlarımız barut değil, çiçek koksun**, (2015), <http://www.haber7.com/guncel/haber/1312026-dev-destek-daglarimiz-barut-degil-cicek-koksun>, (17 Mayıs 2017)
- Erdoğan çözüm süreci mesajı! Bundan sonra**. (2015) <http://www.haber7.com/yorum/oku/1714425>,(7 Mayıs 2017)

- Erdoğan çözüm süreci mesajı! Bundan sonra.** (2015)
<http://www.haber7.com/siyaset/haber/1714425-erdogan-cozum-sureci-mesaji-bundan-sonra>, (7 Mayıs 2017)
- Erdoğan: Sabır dönemi bitti, harekete geçme zamanı,** (2016),
<http://www.haber7.com/yorum/oku/1904264>, (13 Mayıs 2017)
- Erdoğan: Sabır dönemi bitti, harekete geçme zamanı,** (2016),
<http://www.haber7.com/yorum/oku/1904264/p2>, (13 Mayıs 2017)
- Erdoğan: Sabır dönemi bitti, harekete geçme zamanı,** (2016),
<http://www.haber7.com/yorum/oku/1904264/p3>, (13 Mayıs 2017)
- Erdoğan: Sabır dönemi bitti, harekete geçme zamanı,** (2016),
<http://www.haber7.com/ic-politika/haber/1904264-erdogan-sabir-donemi-bitti-harekete-gecme-zamani>,(13 Mayıs 2017)
- Erdoğan: Vatandaşlıktan çıkarmak gündeme gelebilir,** (2016),
<http://www.haber7.com/yorum/oku/1880822/p3>, (12 Mayıs 2017)
- Erdoğan'dan Çözüm süreci ve PKK açıklaması,** (2015),
<http://www.mynet.com/haber/politika/erdogandan-cozum-sureci-ve-pkk-aciklamasi-1961009-1>, (17 Mayıs 2017)
- Erdoğan'dan Çözüm süreci ve PKK açıklaması,** (2015),
<http://www.mynet.com/haber/politika/erdogandan-cozum-sureci-ve-pkk-aciklamasi-1961009-1?yorumPage=4#yorum>, (17 Mayıs 2017)
- Erdoğan'dan Çözüm süreci ve PKK açıklaması,** (2015),
<http://www.mynet.com/haber/politika/erdogandan-cozum-sureci-ve-pkk-aciklamasi-1961009-1?yorumPage=5#yorum>, (17 Mayıs 2017)
- Erdoğan'ın masasındaki “Çözüm süreci anketi,** (2013),
<http://www.haber7.com/yorum/oku/1007227/p2>, (18 Mayıs 2017)
- Erdoğan'ın masasındaki “Çözüm süreci” anketi,** (2013), <http://www.haber7.com/ic-politika/haber/1007227-erdoganin-masasindaki-cozum-sureci-anketi>, (18 Mayıs 2017)
- Geçgil, B. A. (2005). **Medya Piyasalarında Hukuki Düzenlemeler ve Rekabet Hukuku Uygulamaları.** Yayımlanmamış Uzmanlık Tezi. Ankara: Rekabet Kurumu.
- Güneydoğu halkı çözüm süreci dönsün istiyor,** (2016) ,
<http://www.haber7.com/yorum/oku/1839622/p6>, (10 Mayıs 2017)
- Güneydoğu halkı çözüm süreci dönsün istiyor,** (2016)
<http://www.haber7.com/yorum/oku/1839622>, (10 Mayıs 2017)
- Güneydoğu halkı çözüm süreci dönsün istiyor,** (2016)
<http://www.haber7.com/yorum/oku/1839622/p3> ,(10 Mayıs 2017)
- Güneydoğu halkı çözüm süreci dönsün istiyor,** (2016)
<http://www.haber7.com/yorum/oku/1839622/p7>, (10 Mayıs 2017)
- Güneydoğu halkı çözüm süreci dönsün istiyor,** (2016),
<http://www.haber7.com/guncel/haber/1839622-guneydogu-halki-cozum-sureci-donsun-istiyor>, (10 Mayıs 2017)
<http://www.bianet.org/bianet/medya/18766-medya-sahipligi-ve-basinozgurlugu>
- Kandil ve Mahmur'dan gelenlerle ilgili ilk iddianame,**(2010),
<http://www.hurriyet.com.tr/kandil-ve-mahmurdan-gelenlerle-igili-ilk-iddianame-14290687>, (20 Mayıs 2017)
- Kaplan, Hilal (2013), **Öcalan'ın Kara Kaşı, Kara Gözü İçin Değil,**
<http://www.yenisafak.com/yazarlar/hilalkaplan/ocalan%C4%B1n-kara-ka%C4%B1-kara-gozu-icin-degil-36596>, (30 Mart 2017)

Kaplan, Hilal (2015), **Çözüm Süreci Devam Eder Mi?**, <http://www.sabah.com.tr/yazarlar/hilalkaplan/2015/11/09/cozum-sureci-devam-eder-mi> , (30 Mart 2017)

Karaalioglu, Mustafa (2013), **Biz Kürtler ve Türkler, hepimiz ...** , <http://www.star.com.tr/yazar/biz-turkler-ve-kurtler-hepimiz-yazi-738216/> , (30 Mart 2017)

Karaalioglu, Mustafa (2016), **Çözüm Süreci Denince Akla Şimdi Ne Geliyor** , <http://www.karar.com/yazarlar/mustafa-karaalioglu/cozum-sureci-denince-akla-simdi-ne-geliyor-3#> , (30 Mart 2017)

Karaca, N. Bengisu (2015), **Çözüm Süreci Neden Bozuldu**, <http://www.haberturk.com/yazarlar/nihal-bengisu-karaca/1108603-cozum-sureci-nasil-bozuldu> , (30 Mart 2017)

Karasar, N., (2012). **Bilimsel Araştırma Yöntemi**. 23.Basım. Ankara: Nobel Yayınları.

Kaya, R., (1999). **Medya Gücü ve Demokratik Kurumlar**. K. Alemdar(Ed).Medya Toplum Siyaset içinde. İstanbul: Afa Yayıncılık.

Kirişçi, Kemal ve Winrow, Gareth (1997), **Kürt Sorunu Kökeni ve Gelişimi**, (Çev. Ahmet Fethi), 5. Basım, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Kürt Açılımı aslında ne zaman başladı, (2009), <http://www.haber7.com/yazarlar/mehmet-acet/426022-kurt-acilimi-aslinda-ne-zaman-basladi>,(20 Mayıs 2017)

Mirioğlu, M. , Güzel, M. (2003). **Medya Sahipliği ve Basın Özgürlüğü**. <http://www.bianet.org/bianet/medya/18766-medya-sahipligi-ve-basinozgurlugu> (09 Mayıs 2017).

Mumcu, Uğur (1993), **Kürt Dosyası**, İstanbul: Tekin Yayınevi.

Oran, Baskın (1990), **Atatürk Milliyetçiliği: Resmi İdeoloji Dışı Bir İnceleme**, Ankara: Bilgi Yayınevi.

Öcalan'dan çözüm süreci mesajı, (2013), <http://www.mynet.com/haber/guncel/ocalandan-cozum-sureci-mesaji-706082-1?yorumPage=2#yorum> , (20 Mayıs 2017)

Öcalan'dan çözüm süreci mesajı, (2013), <http://www.mynet.com/haber/guncel/ocalandan-cozum-sureci-mesaji-706082-1?yorumPage=1#yorum> , (20 Mayıs 2017)

Önder, Ali Tayyar (2015), **Türkiye'nin Etnik Yapısı: Halkımızın Kökenleri ve Gerçekler**, Ankara: Kripto Yayınları.

Özhan, Taha (2014), **Normalleşme Sancısı**, Ankara: SETA Yayınları.

Özkan, Fadime (2014), **Yeni Kabine ve Çözüm Süreci**, <http://www.star.com.tr/yazar/yeni-kabine-ve-cozum-sureci-yazi-934943/> (30 Mart 2017)

Özkan, Fadime (2015), **Çözüm Sürecine Balans Ayarı**, <http://www.star.com.tr/yazar/cozum-surecine-balans-ayari-yazi-1013216/>, (30 Mart 2017)

Özokçu, E. S. (2011). **Görsel-İşitsel Medyada Sahiplik**. Uzmanlık Tezi. Ankara: RTÜK. **Rakamlarla 7 yılda terör ve çözüm süreci**. (2016), <http://www.mynet.com/haber/guncel/rakamlarla-7-yilda-terror-ve-cozum-sureci-2425443-1?yorumPage=1#yorum> , (6 Mayıs 2017)

Rakamlarla 7 yılda terör ve çözüm süreci. (2016), <http://www.mynet.com/haber/guncel/rakamlarla-7-yilda-terror-ve-cozum-sureci-2425443-1?yorumPage=2#yorum> , (6 Mayıs 2017)

Rakamlarla 7 yılda terör ve çözüm süreci. (2016), <http://www.mynet.com/haber/guncel/rakamlarla-7-yilda-terror-ve-cozum-sureci-2425443-1?yorumPage=3#yorum> , (6 Mayıs 2017)

- Rakamlarla 7 yılda terör ve çözüm süreci.** (2016), <http://www.mynet.com/haber/guncel/rakamlarla-7-yilda-teror-ve-cozum-sureci-2425443-1?yorumPage=4#yorum> , (6 Mayıs 2017)
- Selvi, Abdülkadir (2013), **Durmak Yok Reformlara Devam,** <http://www.yenisafak.com/yazarlar/AbdulkadirSelvi/durmak-yok-reformlara-devam-39840>, (30 Mart 2017)
- Selvi, Abdülkadir (2016), **Yeni Dönemin Yol Haritası,** <http://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/abdulkadir-selvi/yeni-donemin-yol-haritasi-40109069>, (30 Mart 2017)
- Söylemez, S. A., (1997). **Medya Ekonomisi ve Türkiye Örneği.** Ankara: Boyut Yayıncılık.
- Yıldız, Hasan (1992), **Fransız Belgelerinde Sevr-Lozan-Musul Üçgeninde Kürdistan,** İstanbul: Koral Yayınları.